

Areneng

SISU

2

II AASTAKÄIK

1 9 3 4

J. Rummo — Vaimse kultuuri päevad.

A. Merivälja — Murdumatu vabadustahe.

Gillis Hammar — Demokraatia haridusideaal.

Ev. Vender — Näitekohtute korraldamisest II.

Lavakunsti õpiringidest.
Suurima maarahvaülikooli arenemiskäik.

Kirjanduslik ringvaade.

Väbharidustöö kroonika.

Eesti Haridusliidu teateid.

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

Eesti Üleriiklik Tuletõrje Liit

müüb oma kaubalaost kõigile tarvitajale:

mootorpritse, käsipritse, hydropulte,
igasuguseid
voolikuid, tõrvikuid, mitmesug. tuletõrje kirjandust
jne. jne.

Hinnad soodsad!

Asukoht: Tallinn, Narva mnt. 12, telefon 312-65.

E. Ü. Tuletõrje Liidu häälekandja

„Eesti Tuletõrje“

ilmub üks kord kuus. (Tallinn, Narva mnt. 12, telef. 312-65)

- „Eesti Tuletõrje“ toob kirjutisi tuletõrje ja tulekaitse küsimuste kohta, sõnumeid ja ülevaateid oma kui ka välismaa tuletõrje tegevusest.
- „Eesti Tuletõrje“ lisadena ilmuvad 1934. a. „**Võimlemise õpetus**“ ja „**Eesti Punase Risti Samariitlane**“.
- „Eesti Tuletõrje“ on tarvilik ajakiri mitte ainult tuletõrjujatele, vaid kõigile, kes huvi tunnevad kodukaitsest, samariitlusest, võimlemisest jne.
- „Eesti Tuletõrje“ tellimise hind on ainult Kr. 1.20 aastas.

Vaimse kultuuri päevad.

J A A N R U M M O

Karmi tänapäeva halli raami ei sobi juubeldav paatos ega hiilgavate pidustuste väline tulivärk. Seda vähem, et ka parematelgi päevadel vaevalt on võimalik panna liikuma ainult nende abil meie inimese hinge. Mõnusaima ja pidulikuma pühapäeva meeleolu saab meie talumees siis, kui ta suvise pühapäeva õhtupooliku saab veeta kõndimisega lokaavate nurmede vahel ja silitada paisuvaid viljapäid — või vaadelda koju ruttavat karja. Oma olemise eest karmi põhjamaa looduse rüpes visa võitlust pidava eestlase hinges paneb leegitsema pidulikud tuled peamiselt tehtud töö vili, pingutuste saavutus, loova töö paraad.

Oli seepärast kahtlemata õnnelik mõte neil, kes tahtsid ühendada eeloleva Vabariigi aastapäeva pühitsemise sellise loova töö paraadiga, nagu seda tahavad olla algavad vaimse kultuuri päevad. Nende päevade puhul tahetakse teha kokkuvõtteid sellest, milliseid edusamme on möödunud 16 aasta jooksul teinud eesti teadus, mida on selle aja jooksul suudetud koguda ilukirjanduse ja kujutava kunsti varasalvedesse, kuhu suundub meie teater, meie muusika jne. Tahetakse jõuda selgusele ka selles, mis määras olemine suutnud viia oma rahva ja tema noorpõlve osasaamise niihästi oma kui ka kogu kultuurse inimkonna vaimukultuuri hüvedest.

Toodav ülevaade peab selgitama meie vaimukultuuri tänapäevase palge ja selle edaspidisi suuna ning tee. See peab julgustama vaimukultuuri tegelasi püüdmistel uute saavutuste sihis; see peab aga ühtlasi sisendama kõige laialisematesse rahvahulkadesse vankumatu usu vaimukultuuri arendavasse, edasiviivasse ja õilistavasse jõusse.

Kas on selline tähelepanu ostmamine vaimukultuurile sobiv nii materjalistlikul ajastul, nagu seda on üleelata? Kus inimkonda ahistab kõigjal mure igapäevase leiva pärast, kus kõneldakse aina kriisist ja tööpuudusest, kus hinnatav ainult reaalne aineeline jõud, võidutseb aina tehnika? Kus ennustatakse alatasa materjalsete jõudude kokkupõrkeid? Kus kultuurikeskkohtadest, mis sajandeid on kogu maailma imetluseks on sädele- nud vaimust, kostuvad tulirelvade ruginad ja valuhoiged? Ons tänapäeva kärarikkuses üldse mõeldav vaikne mõtiskelu teadusest, kunstist ja kirjandusest kui õnnistusriikkaist tegureist rahva ja kogu inimkonna arenguteil?

Niihästi kogu kultuurse inimkonna kui ka meie oma rahva minevik õpetavad meile, et meie ometi kunagi ei tohi unustada ega alahinnata vaimukultuuri tähtsust.

Inimkond on oma pikal arenemis-
teekonnal näinud mitmesuguste kul-
tuuride ja tsivilisatsioonide õitsen-
gud ja kokkuvarisemisi. Ainelisele
kultuurile rajatud ehitused on tihti
varisenud tuhaks ja põrmuks. Ja nii
mõnigi neid ehitusi räjanud rahvaist
oleks ammu vajunud igavesti unustu-
se rüppe, kui neid sellest unustu-
sest ei oleks päästnud nende vaimu-
kultuuri igavesti närtsimatud õied.

Kas ei õpeta meile meie oma mine-
vik, et siis, kui meie rahva vabadusiha
ei oleks toitnud meie rahvusõiguste
varjusurma sajandeil endiseaja vaimu-
kultuuri pärandid ja traditsioonid,
meie rahvas juba ammu oleks kadu-
nud teda ümbritsenud suurrahvaste
rüppe, nii et tast tänapäeval veel vae-
valt oleks järel mälestustki?

Meie inimeste iseloomulikumaks joo-
neks on arvustav suhtumine ümbrit-
sevasse olukorda, inimesisse, nende
võimisesse ja tegedesse. Selle joone
positiivseks küljeks on, et meid naljalt
ei haara õletuleline vaimustus millest-
ki, mis võib osutada hiljem tühiseks ja
sisutuks. Aga sama joon takistab meid
süttimast lihtsasti väga väärtusliku
vaatlemisel, see loob meis pinna iga-
sugusteks kahtlemisteks meie eneste
ja meie kaasmaalaste võimetes, kõige
selle alavääristamiseks, mis loome ise
või mis luuakse meie kõige lähemas
ümbruses. See iseloomu joon mõnel
meelekibeduse silmapalgul ajab meid
halvustama ja maha tegema kõike seda,
mis suudetud saata korda meie oma
kodus oma inimeste poolt ja ülistama
kõike võõrsil esinevat, võõraste poolt
kordasaadetavat.

Sellise suhtumise osaliseks on väga
tihti olnud just meie vaimse kultuuri
mitmesugused alad — teadus, kirjan-
dus ja kunst. Kas on selline suhtumine
õigustatud?

Need, kel on olnud võimalus jälgida
kõigil nendel aladel tehtud tööd ja
kel on olnud võimalus objektiivselt

võrrelda seda tööd kõige sellega, mis
samadel aladel saadetakse korda võõr-
sil, ütlevad, et selline suhtumine on
väär ja ülekohtune. Meil ei tarvitsevat
sugusi lüüa oma silmi maha oma saa-
vutuste võrdlemisel võõraste omaga.
Vaatamata kitsastele aegadele ja piira-
tud võimalustele, oleme 16 aastaga
suutnud saata korda rohkem, kui va-
nad kultuurirahvad tihti kaks korda
pikema aja jooksul.

Vaimse kultuuri päevade üheks täht-
samaks ülesandeks on anda tõuget
meie vaimukultuuri saavutuste suhtes
valitsevate eelarvamuste ja väärhin-
nangute kummutamiseks. Neil päevil
püüame süveneda nende saavutuste
ülevaatlikku hindamisse heatahtliku
objektiivsusega ja leida neisse peide-
tud väärtusi. Nende väärtuste avasta-
mine õpetab meid õiglasemalt hindama
oma rahvuslikku geeniust, süvendab
usku meie eneste võimisesse ja annab
eluks uut julgust ja jõudu.

*

Algavad vaimse kultuuri päevad täi-
davad oma otstarbe siis, kui nad
suudavad meisse sisendada selle
vankumatu veende, et loomistöö meie
vaimukultuuri aladel tähendab meie
rahva vabaduse ja iseseisvuse alusmüü-
ride kindlustamist; kui nad suudavad
meisse kõigisse sisendada tungi kaa-
sa aidata vaimukultuuri saavutuste le-
vitamisel kõige laiematesse rahvahul-
kadesse.

Meie püsimine iseseisva ja vaba rah-
vana on mõeldav ainult siis, kui seda
tagab kogu meie rahva vaimukultuuri
kõrge tase.

Kui meie, vabaharidustöö tegijad
ja vaimse enesearenduse harrastajad,
neid põhitõdesid kunagi ei lase
silmist, siis ei häiri meid meie
tegevuse juures mingisugused ajutised
raskused. Siis suudame tõusta kõrge-
male neist raskusist, näha kaugemale
hallist tänapäevast ja raugemata jõu-
ga täita meie kohustusi oma kodumaa
ja oma rahva vastu.

Murdumatu vabadustahe.

Mõtteid meie rahva meelsusest.

A. Merivälja.

Lood seitsmesajaaastasest orjapõlvest, millega meid veel iseseisvuse algaastail ametlikel ja mitteametlikel olemistel nii ohtrasti toideti, hakkavad juba kaduma. On asemele astunud kainem suhtumine meie minevikule ning on suudetud tõestada, et rahva majanduslikud ja poliitilised õigused kestsid suuremal või vähemal määral edasi veel mõnigi sajand ja õieti alles Vene ajal 18. s. ning 19. s. alul on talurahvas viibinud sõna tõsisemas mõttes orjuses. Kuid juba varemaldi ajal oli talunik seotud oma maa külge ja pidi kandma tegu ning koormiseid nii mõisniku kui rügi kasuks. Suures enamuses oli rahvas ordu ja rootsi ajal palju jõukam kui vene ajal kuni talurahva reformideni, ja talupoeg suutis või õieti pidi suutma talle peale pandud kohustusi täita. Kuid vaatamata sellele, kas ta jõudis või mitte, ometi tekkis temas viha selle sundmaksustamise teostaja vastu.

Mida vähem jõukam oli talupoeg, seda raskem oli tal täita temalt nõutud kohustusi ja seda enam ta hingest tõsis viha võitja vastu. Mida raskem aeg, seda suurem ka viha või meeleheit. Mida kaugemale tagasi läheme minevikku, seda enam näeme, et vaatamata talurahva suuremale jõukusele ja maksukoormise suhtelisele vähesusele see vaen võitja vastu lakkamatult valitseb. On veel teatav mälestus esimesest iseseisvuse-ajast ja see rippumata tagasihaldamine või oma õiguse eest seismise tung annab sellele vihale poliitilise põhimotiivi.

Vaen ja vihkamine sundija, käskija, maksuvõtja, mõisniku suhtes on iseloomulik kogu meie rahva ajaloole sajandite jooksul muistse iseseisvuse kaotamisest peale kuni selle taasavutamiseni Eesti riigi loomise näol.

Ka kõige raskemal orjuse ajal 18. sajandi lõpul ei ole rahvas osavõtmata ainult veetõrjendunud nürimeelsuses. Joh. Chr. Petri oma kirjeldustes tolle aja kohta ütleb, et rahvas põlvest põlve parandas vihatunde sakslaste, võõrade sissetungijate vastu, emad olevat seda nagu oma rinnapiimaga toitnud lastesse. Talurahva isikliku priikslaskmise eel toodigi

nähtavasti sel põhjusel vabakslaskmine vastaste poolt ühe olulise argumendina ette, et priiksaanud eestlane võib saada oma härrale hädaohilikuks. Samane motiiv figureerib Liivimaa rüütelkonna vastuses 1681. a. kuningas Karl XI-le, kui see soovis rüütelkonna seisukohta talurahva vabastamise asjus.

Omaaegsete kroonikute, ajalooaste ja reisi-
jate poolt on iseloomustatud eestlasi minevikus sagedasti kas harimatute, tooreste, alatute, mustuses ja vaesuses elutsevate orjalikkude olevustena, teiselt poolt on ilusõnaliselt haletatud rahva seisukorra juures, kõneledes „vaese talu- ja maarahva” raskustest, ta mahasurutud olekust, orja kurvast elust. Need kirjeldajad ei ole õieti kumbki osanud tungida rahva hingesse, vaid on peatanud ainult esimesena silmapuutuva välise elu tingimustel. Rahva vaim ei ole olnud kunagi üldiselt murdunud, kuigi on raskeid aegu olnud meie maa ajaloos, mis on küll üht osa hävitanud, täiesti alla surunud ja tõesti orjaks muutnud.

Rahvas ei ole kunagi päriselt unustanud oma muistse iseseisvusaja vabadust; tung vabadusele on tas pesitsenud alati, olgugi sagedasti pool-alateadlikult, peidetult. Rahvas, kes karmides oludes põlvest põlve arenedes karastus igasugustes eluraskustes, kes pidi võitlema kogu aeg majandusliku olandi kindlustamise eest, pidas kogu aeg ühtlasi võitlust ka oma sotsiaalsete õiguste eest. See võitlus on passivselt kestnud kogu aeg, aktiivselt puhkele lõõnud harvemini, kuid siiski kogu seitsme sajandi kestes.

Rahvaliidumised, rahutused võimaldavad meile paremini kui muu aineistik jälgida rahva vaimu ja meeleolusid. Kahjuks isegi mitmed laiaulatuslikumad ja tähtsamad neist liikumistest ei ole veel küllalt põhjalikult uuritud. Lokaalsema iseloomuga rahutused, millistel on kogusummas samuti suur tähtsus, on sagedasti veel väga vähe tuntud, mitmed ajaloolises kirjanduses seni veel valgustamata.

Need rahvaliidumised ja mässud on tekkinud enamasti rasketel aegadel, sõdade kestes

või järgi, majandusliku surutise tõttu. Olles ka ühest ja samast asjaolust tingitud, nad ometi ainult harva korraga haaravad tervet maad, enamasti on nad kohaliku ulatusega. Pea on nad valitseva meeoleolu spontaansed avaldused, enamasti lähemalt ettevalmistamata, seetõttu ka kergemini allasurutavad. Tekkinud majandusliku võitluse pinnal, on nende kandvaks tõukejõuks majanduslikkude motiivide kõrval ka poliitilised, sest on raske kindla piiri tõmbamine majandusliku ja poliitilise vahel. Kuid ka usulisi liikumisi, käärimisi ja voolusid tunneb hästi meie rahva minevik.

Kui me isegi kõige tuntumaid rahvalikumisi jälgime, siis näeme 15. sajandil neid korduvalt kord ühes, kord teises maakonnas lahti puhkevat, edasi 1545—45 „Harju mässu ajastu” oma poliitilise põhitooniga, 1525. a. talupoegade käärimine, rahvalikumised suure sõjaperioodi kestes 16. sajandi teisel poolel, 1638. a. kolmekümneaastase sõja ajal talupoegade rahutused, rahva vihavaenu vallalepuhked ajastul 1695—1710 majandusliku surutise ja sõjaraskuste tõttu, pearaha-rahutused oma järelelainedega 18. sajandi lõpul, talurahva rahutused 1805, 1841, 1858, 1905. a. liikumised ja paljud teised. Siia seltsivad veel usulisele alal prohvetite-liikumised (Maltsveti usulahk 19. s. keskel), siirdumine vene usku 19. s., vennastekoguduse liikumine jne. Pidevalt, igal möödunud sajandil on rahva rahulolematuse ja ebaõiglusele vastupanutung silmapaistvamalt tõusnud esile. See ei oleks võinud aset leida vaimsest täiesti mahasurutud, orjameelsusesse uppunud, nürimeelse rahva juures.

Asjaolu, et rahva selgroog ei olnud murdunud ja ta vaim ootas võimalust, et ennast julgelt ja mehisealt avaldada, tõendab ka eestlaste osa sõjaretketest juba varematest sajanditest alates oma vana vaenlase — venelaste vastu koos orduvägedega, eestlaste tähtis tegevus Vene-Liivi ja Rootsi-Vene sõdades Vene ning Poola vastu. Üldtuntud on eestlaste neijasaja meheline julge ratsasalk „Liivimaa Hannibali” Ivo Schenkenbergi juhtimisel Tallinna kaitsmisel 1577, kui ka venelaste poolt kardetud rünnakuil Põltsamaa ja Tartu juurde, Lääne- ja Virumaale. Samas sõjas on vähemate salkade juhtideks eestlased, võideldes

Rootsi poolt venelaste vastu, ja ka osavate maa- ja salakuulajatena on nad tegutsenud edukalt. Samuti hilisemais sõdades Rootsi vägedes, nii kolmekümneaastases sõjas Sakasamaal j. m., eriti aga Põhja sõja ajal mitte ükski Eesti- ja Liivimaa kohalikes kaitsevægedes, vaid ka kuningas Karl XII juhatuse all olevas lahingväes olevate eestlaste arv polnud väike. Seda on arvestatud kokku umbes 20000 mehe peale 1700—1710 vahel. Võideldes ja valades oma verd Narva ja Vepriku, Klissovi ja Poltava all, on karastunud rahva iseloom. Hiljem seitsmeaastasest sõjast Vene-Preisi vahel eestlased võtsid teatavat määralt jälle osa, kõnelemata hilisemaist sõdadest.

Kahtlemata pidi rahvas ajuti rängalt, ajuti kergemini kannatama orjuses, sest olud olid selleks paratamatud ja ei võimaldanud vabanemist, kuid sügavasse ükskõiksesse orjaunese langemist ei olnud. Kestis vahetpidamatult võitlus oma elamisõiguse ja selle avardamise eest. Mida raskem aeg, seda rängem ja meeleheitlikum oli ka vastupanu võimalikkude vahenditega, ajuti aktiivne, alati aga vähemalt passiivne. Kui anti järgi mõnes asjas mõisnike poolt, siis talupojad ei rahuldunud olukorraga, vaid nõudsid veel rohkem. See näitab, et rahva meelsust ei saadud sulgeda kammitsasse, ta oli ja jäi trotslikuks olukorra parandamise otsimisel.

Rahva passiivse vastupanu iseloomulikumaks ja suurejoonelisemaks näiteks on põgenemine, ärakargamine oma asukohtadelt.

Elukohavaliku, vaba liikumise keeld ühelt kohalt teisele hakkas juba enam või vähem selgel kujul juba varakult maksma. Rootsi ajal kroonule võetud mõisade talupojad-pere-mehed teatavil juhtudel said vahetada oma asukohta, kuid need võimalused olid väga piiratud. Kuid rahvas oli ise leidnud tee, kuidas vahetada elutingimusi ja asukohti, ta põgenes seadusevastaselt. Olenedes rasketest elamistingimustest, sõdadest, vaesumisest, ikaldustest ja nälgadest, halvast kohtlemisest mõisniku poolt, ülemäära pealepandud töönormidest, põgenes talupoeg salaja kogu perega ja tihti ka muu liikuva varaga teisele mõisaalale, kus teadis või lootis eest leidvat paremaid maid, kergemaid töö-

olusid, vähemat maksustamist või korrallikumat ümberkäimist; sagedasti ta põgenes Eestimaalt Liivimaale või vastupidi, edasi Ingerimaale, Soomemaale, ka Rootsi, eriti rohkem Venemaale. On aegu, kus sarnaseid ärakargamisi oli tuhandeid, näiteks kas või suurel nälja ajal 1695—1697, mil eriti kujuvalt selgus, kui hästi üks või teine rentnik või mõisaomanik tahtis ja suutis aidata oma talupoegi.

Kuigi juba ordu ajast alates püüti käskude ja korraldustega tõkestada sarnast ärakargamist, mis mõnikord külakaupa sündis, osutus see võitlus täiesti tagajärjetuks. Vaatamata alalistele keeldudele, kestis sarnane põgenemine kuni 19. sajandini, ja majandusliku paremuse saavutamise lootusel juba seaduslikult tekkinud väljaränd 19. s. kuuekümnendais aastais Venemaale oleks vaadeldav arenenuna selle lõpujatkuks.

Eelpool mainiti mitmeid kargamise põhjusi. Kuid peale majanduslike põhjuste oli sagedasti veel tõukemotiiviks põgenemisele soov kätte maksta mõisnikule, talle teha ta jõhkra kohtlemise või mõne muu põhjuse pärast majanduslikku ja seega kõige tuntavamat kahju. Talupoeg kargas mõnikord mitmest kohast järjestikku, kuigi valmistas sellega endale enamasti majandusliku olukorra halvenemist. — Kuid on ka rohkesti juhtumeid, kus majanduslik tõukejõud koos isikuvabaduse ihkamise püüdega käsikäes viisid põgenemisele. Üheks näiteks 18. sajandi lõpp, kus eriti Rootsi-Vene sõja ajal 1788—90 ja selle järgi põgeneti Viru- ja Harjumaalt hulgakaupa Rootsil kuuluvasse Soome osasse „vaba mehe” põlve maitsema. Sellest ajast on näit. pärit rahvarikkad Eesti asundused Kirkkonnummi kihelkonnas, kus 1795. a. õpetaja kirikuraamatuse märgib, et $\frac{1}{4}$ kihelkonna rahvast on eestlased ja et tal tahtes-tahtmata tuleb omandada oma eestlastest kogudusliikmete usuasjade õiendamiseks eesti keel. Nüüd ei ole mainitud kihelkonnas kahjuks enam ühtegi eestlast järgi, kõik nad on sulanud oma naabrite sekka!

Seaduslikult ja tegelikult töönormide täitmise kohustise mõttes oli talurahvas eriti 18. sajandil Vene ajal orjaseisuses. Kuid see oli kardetav ori oma härrale, ta urises ja

näitas oma vastuhakkavat vaimu, kus vähegi sai. Teda tuli karta. Kuid üldiselt rahval ei olnud orja mentaliteeti, mis teda õieti oleks täiesti ja lootusetult teinud orjaks. Oli kohati aegu, olukordi ja kohti, kus orjameelsust rohkem leidis, kuid siis järgnesid ajad, kus ühel või teisel teel rahva hingesse satusid jälle vabaduse tõmbetuulte puhangud.

Selle orja mentaliteedi tekkimise takistajaks oli asjaolu, et rahvas oma seisukohalt ja majanduslikult asendilt jagunes eri liikidesse. Kuigi kõrgemal seisel liik vaatas alamale vähemalt üleolekuga kui mitte põlgusega, siiski oli palju võimalusi alamal seisjal sattuda kõrgemasse liiki.

Rikkamad taluperemehed omandasid koos suurema jõukusega, mida poolsalaja, mõisahärra teadmata, sagedasti osati soetada, ka suurema mõjuvõimu. Mõldrid, kõrtsmikud, käsitöölised, nagu kangrud, kingsepad, rätsepad, sepad, olid sagedasti oma õppimisaja linnades saatnud mööda (maal asuvaist käsitöölisest olid mitmed ka „jänessed”, kes mõisas käsitööd õppinud) ja seal olnud tsunftides, edasi suur arv ühel või teisel viisil linnadesse sattunud eestlasi, kes seal elanikena, õige sagedasti kodanikena, pidasid end paremikuks. Kuid suhtelist vabadust kasutasid ka vabadiid, kalurid, saunikud j. t.

Meie ei taha siin lähemalt puudutada seda asjaolu, et teataval määral oli eestlasel võimalus tõusta ka maa kõrgemasse kihtidesse; see on olnud meil kurblooluseks, mis tingitud omaaegsetest olusuhetest, et need tõusikud on pea kõik läinud kaotsi Eesti rahvale. Minevikus puudus rahvustunde kui seesuguse kõrgem hindamine eetilise väärtusena, esikohal oli truuus riigivalitseja, kuninga või m. t. vastu ja riik kattis isamaa ja rahvuse mõiste. Sellega on ühelt poolt seletatav nende isikute täielik kadumine Eesti rahvale, kes jõudsid maavalitsejate kildkonda.

Selle tõenduseks nimetagem, et terve rida Balti aadlisse kuuluvaid sugukondi on eesti algupäraga. See algupära osalt võib põhineda juba kaugetest sajanditest, taani ajast, nagu dr. Johansen uurimus Daani hindamisraamatu kohta seda selgitab, osalt on ta hilisemaist sajandeist. — Pärisorja-taluniku kaks poega Kadrina kihelkonnast on Põhjasõja ajal Root-

si väes lihtsõdurcist tõusnud ohvitserideks, hiljem Vene võimu all aadlistunud, ja Eestimaal nende sugu on mõisaomanikuks; juba 16. s. on tuntud Lääne-Saare piiskopkonnas toomhännana üks cestlane; kirikuõpetajaist on eestlased Hans Kuhn 16. sajandil Jüri kihelkonnas ja Daniel Stamm 18. sajandil Vigala kihelkonnas. Von Tenner'ite, von Bock'ide j. p. t. sugukondades voolab eesti verd; juba 18. sajandil on eestlasi tõusnud kõrgetele kohtadele ja 19. sajandil nende arv on tihenenu. Linnakodanikest näit, Hans Bull 17. s. Tartus on tuntuks saanud oma jõukusega. Kuid neid on veel palju, kes juba Rootsi ajal ja varemgi on omanud linnas maju ja maal mõisu. Lõpuks kubjastest sai mõisavalitsejaid ja mõisarentnikke, eestlastest köstrid ja koolmeistrid juba Rootsi valitsusest peale olid nii õelda vaimutegelaste keskel, kuigi alumisel astmel.

Esimestel aastakümnetel ja sajanditel peale maa vallutamist, säilitanud teatava iseseisvuse ja paljud õigused, hiljem omades kohtukorraldust, ei kustunud rahva seas vanade tavandite ja õiguste mäletamine. Rootsi aja reformid tõstavad veel rohkem enesetunnet oma õiguste saavutamiseks. Vanade tavandite mälestamisel veel Rootsi ja Vene ajal isegi hukkuvate laevade röövimisi põhjendab rannarahvas Eestimaal oma endise rannaõigusega.

Sellest vana aja õigusest ja iseseisvast elukorraldamisest kõneldi põlvest põlve, suust suhu. Rahvaluule ja vanad kombed aitasid elustada sajanditetaguseid, mõnikord ainult ähmaselt aimatavaid mälestusi. Kui uue-
mal ajal vaimuliku kirjanduse kõrval tekkinud ilmalik kirjandus, eriti ärkamisajal toidab rahva teadmiste-otsimise janu oma mineviku kohta ja täidab teda juba uue aja eestlase enese- ja rahvateadvuse tundega, siis veel Rootsi ajal ning Vene võimu all 18. sajandil on kõrts rahvale üheks selleks kohaks, kus ta tavaliselt suletud keelepaelad avanevad ja ta mõlgutab vanu õigusi ja mälestusi, arutab ka poliitilisi probleeme igapäevaküsimuste kõrval, saab õhutusit tegutsemiseks ja mõtteid arutlemiseks, mis tihti kahjulikud olid mõisnikele. Häid näiteid toovad sellest kaasaegsete kohtute protokollid!

Seitsesada aastat võõra võimu all ei tähenda alandlikku ja nürimeelset allumist ja orjast, vaid tähendab esijoones 700 aastat võitlust oma olemasolu, majandusliku äraelamise võimaluse, kuid ka poliitiliste õiguste eest. See võitlus, enamasti passiivne, kuid tihti aktiivne, on olnud karastavaks teguriks sellele, et rahva vaim on jäänud terveks, erksaks, loomis- ja võitlusvõimeliseks. Seda on rahvas tõestanud võitluses iseseisva riigi loomise, kaitsmise ja korraldamise teel.

Demokraatia haridusideaal.

Rektor Gillis Hammar'i järele.

Rootsi keelest N. R.

Sajandit, mis algas Prantsuse revolutsiooniga ja lõppes maailmasõjaga, on nimetatud demokraatia sajandiks. Kõige iseloomulikum sellele ajajärgule on Euroopa riikide ajaloos võitlus teatavate ühiskondlikkude gruppide eesõiguste vastu, üheõiguluse eest seaduste suhtes ja ühtlaste kodanikuõiguste eest, ning üldine püüd seaduste ja ühiskondlikkude õiguste inimlikkuse poole. „Vabadus, ühtlus, vendlus“ oli loosung, mis määras neil ajal riikide valitsemise suuna. Kuid nüüd on see loosung kadunud uttu ja demokraatia valitsemisvormina, juhtimisvormina

on paiguti heidetud porri või asetatud riikide ajaloolisse muuseumi — näitena antiiksete aegade sihtidest. Euroopa suure osa ühiskondlik elu on muudetud demokraatiat eitavate liikumiste — kommunismi, fašismi, rahvusotsialismi — pealetungi mõjul ja ka demokraatlikes riiges on diktatuuriideaal võitnud pooldajaid. Demokraatia elab üle tõsist eksamineerimisajajärku ja demokraatia pooldajad talitavad õieti, kui nad süvenevad oma töökspidamiste alustesse. Kas meie riigikord peab veel paika, vaadeldes demokraatia seisukohalt? küsime endilt. Kas on meie sot-

siaalpoliitilised nõuded rahuldatud demokraatlikus ühiskonnas? Kas on meie koolikorraldus kohandatud vastavalt demokraatia nõudeile, käsitlusviisile ja mõttekäigule? Viimane küsimus on meile praegusel juhul tähtsaim. Kuid enne, kui me hakkame vaatlema demokraatia haridusprobleeme, lubatagu meil otsida demokraatia haridusideaali.

„Demokraatia on võrdne humanismiga,” ütleb Thomas Mann omas suures, saksa vabariiki kaitsvas kõnes. Ta mõtleb seega, et demokraatia alus peitub üldises humanistlikus maailmavaates. Thomas Mannile kui sakslasele peaksid olema, nii nagu see enne prantsuse revolutsiooni oli endast mõistetavaks saksa haritlaste ringes, selged suhted demokraatliku mõttekäigu ja humanismi vahel, sest see kõrge kujutelm inimesest, mida me leiame eriti suurel määral humanistliku maailmavaate esindajate (Herderi ja Kanti, Goethe ja Schilleri) juures, on suurel määral olnud 19. sajandi demokraatliku arengu otsustajaks.

Herderi 1784 aastal ilmunud teoses „*Idëen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*” saame elumuse sellest humanismist. Inimene on, arwab Herder, arenenud elu madalamaist vormest ja see inimese areng pole kunagi katkenud, see kestab alati, niikaua kui leidub elu. Selle arengu tõmbejõuks on inimese igatsus täiuslikuma elu järgi, mis sisaldaks selgemat mõistust, rikkalikumat ilumeelt, kasvavat armastust tõelisuse, vabaduse ja inimeste ühesarnasuse vastu. Jaa, see igatsus on nii suur, et see ületab maise elu piirid ja on meile eluvormide ideaaliks. „Kõrgemale suunatud pilgul ja ülestõstetud kätega seisab inimene maa peal nagu poeg, kes ootab oma isa hütet.”

Seda kõrget arusaamist inimesest, mida me kohtame Herderi juures, ja mis ju muidugi kuulub ka vanaaja ja ristiusu inimese hindamise juure, leiame ka teiste suurte tolleaegsete sakslaste juurest. Schiller väidab omal viisil humanismi mõtet, kui ta ütleb, et iga indiviidil on kalduvusi ja eeldusi muutuda ideaalseks inimeseks. Ja aegade suurima mõtleja Kanti juures leiab see humanism oma eetilise vormi sõnades:

„Terves looduses võib kõike, mida soovitakse, kasutada vahendina, ainult inimese ja ühes temaga iga mõtleja olevus on siht iseeneses.” See humanism, see kõrge tõlgitsus inimese olemusest, mida me leiame kuulsate sakslaste juures 19. sajandi alul, on suurel määral mõjutanud 19. sajandi tundeid, mõtteid, uurimusi ja teotsemisi.

Kirjandus annab selle aja kohta erineva, vahelduva pildi erisuguste inimeste, ühiskondlike klasside ja rahvaste elust. Tol sajandil on Dickens, Balzac, Keller ja Dostojevski hoogsas tegevuses selleks, et võrvida oma erinevad, iseloomulikud inimmaailmad. Geograafia ja ajalugu toovad tol ajajärgul uusi avastusi ja nende teaduste varade hulk suureneb teadmistega võrreist rahvaist ja vanadest aegadest. Siin on Herder andnud tugevaid mõjutusi ja tema filosoofiline humanism on tihedas seoses selle arenguga. Ka religioon sai mõjutusi sellest humanistlikust maailmavaatest ja see pole mingi juhus, et Viktor Rydberg, suurim humanist, kirjutab „Piibli õpetuse Kristusest” või et Adolf Harnack, saksa humanist, annab inimlikuma pildi Jeesusest Kristusest.

Kuid ka demokraatlikul mõttel, mille järele kõigil kodanikel on õigus võtta osa poliitilisest elust, on alus selles humanistlikus elukäsitluses, ja demokraatia ideaalide purustamine tänapäeval langeb kokku humanismi kui elukäitluse põlgusega.

Et meie koolikorraldus, pedagoogika ja vabaharidustöö on samuti rajatud eelpoolkirjeldatud humanistlikule elukäsitlusele, see peaks olema kõigile arusaadav. Pestalozzi, Euroopa rahvakooli looja, kõneleb liigse lugemise vastu. Ei ole nii tähtis suur hulk teadmisi mitmelt alalt, vaid just vaimsete võimete väljaarendamine. Kasvatuse siht on esijoones luua inimene. Pestalozzi pedagoogika seisab nii siis humanismi alusel. Ja ka saksa filosoof Fichte, kes on ju tähtsamaid rahvusliku kasvatuse teerajajaid, rõhutab, et tähtsaim teadusist on teadus iseenesest. Humanismi kultuur on nii siis isiksuse kultuur ja inimsuse areng on humanistliku elukäsitluse kohaselt kogu kasvatuse tähtsaim siht. Demokraatliku haridusideaali hulka kuulub

olulisema osana ka humanismi usk indiviidi arenguvõimalusisse, kuid siia liitub veel midagi. Meie, inimesed, pole ju ainult indiviidid, me oleme ka ühiskonna liikmed. Me ei vaja ainult üksiku arendamist; me vajame rahva arendamist ja kasvatust. Inimkonda peab karistama haridusega, mis peab muutma tugevaks inimeste parimad võimed. Ja Fichte arvates haridus ainult ei kõvenda endatundmist, vaid ka kasvatab rahvuslikku iseteadvust ja kõlblust.

Grundtvig katsus põhjamaais teostada Fichte kasvatusprogrammi. Ta tahtis luua kooli, mis oleks võimeline noorte inimeste isiksuse ja kaaskodaniku võimete arendamiseks. Grundtvigi hariduskäsitlusele on rajatud põhjamaade rahvatülikool.

See on saanud noorsookooliks, kodaniku-kooliks, praegusel hetkel ka — rahvuslikuks võitluskooliks. Rahvatülikooli õpetus on samuti määratud kindlaks, lähtudes eelnimetatud põhimõttest. Tema haridusideaal tugeneb humanismi kõrgele inimese hindamisele ja usule, et isiklik elu ja rahva elu ei ole teineteise vastandid, ei hävita teineteist, vaid täiendavad, süvendavad üksteist vastastikku.

Haridusideaal, kus need mõlemad kasvatustüüpid, — mõiste indiviidi kasvatusest ja mõiste kodaniku kasvatusest ühinevad, peaks olema demokraatia haridusideaal.

*

Me nägime, et kogu noorsoo kasvatustöö koolides on toimunud demokraatliku haridusideaali suunas. Vabaharidustöö, mis toimub loengute, rahvatülikoolide, lavakunsti ja õpingide kaudu ennekõike täiskasvanute enesearendamiseks, on samuti, nagu ametlik koolikorralduski töötnud demokraatliku haridusideaali tähe all. Kuid kui me koolitöö ja noorsoo kasvatuse puhul näeme tõmbejõuna vanemate huvi oma laste tuleviku, ja noorsoo huvi oma endi edespärase elu vastu, siis võiksime küll küsida — millised on need huvid, mis suudavad mõjutada täiskasvanuid aastate kestel ohverdama oma aega ja jõudu pealtnäha asjatuile õpinguile? See võib olla ainult suur, haarav liikumine, mida tahtakse teenida oma uute, vastomandatud teadmistega ja aidata kaasa selle liikumise edule.

Ja rahvaharidustöös ei tohi jätta tahaplaanile selle tähtsust.

Kuid üldsuse huvides võib olla ka teada saada töö iseeneses ja tema enda pärast. Tihe side, mis tänapäeva teadusel on olnud vabaharidustööga on tekitanudki soovi — küsida, uurida, arutleda, otsida. Ja võib vahet ka küsida enesest, kas, vaatamata huvide mitmekesisusele, ometi ei ole küllaldane huvi rahvaharidustöös probleemide, küsimuste ja töö vastu töö suurimaks kandejõuks?

Kuid me leiame Pilatuse küsimas: „Mis on tõde?“ Kas on olemas mingi absoluutne tõde? Kas ei olnud meie metsades millalgi Valhalla-usk selline tõde? Kas aga ei äädata tänapäeval seda tõde vaid pimeduse ja valede maailma? Eks olnud ju kord suures austuses vana pühakute maailm, kus pühakuil oli võim päästa inimesi ja haldjaid? Kuid milline ülesanne on nüüd pühal Erikul, Olafil ja Larsil? Nad on saanud maalikunsti- ja muuseumiesemeiks ja mitte millekski muuks. Tõde pole järelkult muutunud. Ta on kindlaks määratud aja olukorrist. Ja ta on tingitud ruumist. Vahe Ida ja Lääne maade vahel on sageli nii suur, et maailmavaate — ja moraaliküsimusis ei tunne enam üks tõde teist.

Kuid ka inimesed, kes elavad ühes ja samas riigis samal ajal, näevad ja mõistavad asju ja toiminguid väga erinevalt; nende kujutelmad, mis peaksid andma edasi tõelisust, erinevad teineteisest tunduvalt. Järelikult ei tundu midagi kindlana. Tõeotsimine näib olevat täiesti asjatu. Kuidas võib siis öelda, et tõeprobleem on tsentraalne probleem vabaharidustöös?

*

Tõe relatiivsuse puhul kaob nii mõnelgi lootus, et kuidagi oleks võimalik saavutada tõde. See ei tasu end. Tõena võetakse seda, mis on kõige ligemal käesirutusele. Sageli võetakse tõena seda, mis on mugavam. Venemaal, Itaalias ja Saksamaal on tõde küsimuses, kas ühiskond on rajatud Lenini, Mussolini või Hitleri mõttele. Paljudele on tõde võrdne tema enda jõu ja võimuga ja kõige sellega, mis on talle enesele kasulik. Teisile määravad klassihuvid tõe. Iga valitsev klass kujundab selle arusaamise tõest,

mis parimini vastab tema huvidele. Töölisklass, on liitunud suuremate hulkade huvid, on loonud teisist klassesse märgatavalt erineva tõest arusaamise. Venelane Bucharin tõendab, et proletaarne teadlane näitab tõde hoopis teisiti kui kodanline teadlane. Esimesed on jälginud ajaloo arengu käiku, mida aga teised ei ole teinud, ütleb Bucharin.

Need erinevad vaated tõest võivad muuta mõttetuks meie tõetsimise. Muretud ja laisad meist muutuvad kõhklejajaks ja lootuse kaotajajaks. Need, kes on eneses kindlad, tahavad meid sundida uskuma, et nende tõde on kõigi tõde. Just nüüd on need viimati nimetatud kõige kardetavamad.

Need, kes on endas absoluutselt kindlad, need, kellel on nende eneste arvates ainus tõeline tõde, kas loodud või läbielatud tõde, on kõigil aegadel ühesugused. Kord oli selleks religioon, nüüd on selleks poliitilised vaated. Usutagakiusamiste aeg pidi olema läbi, kuid ometi tagakiusamiste aeg pole veel läbi. Iga päev toob selleks uusi õendusi, ja ükski maa pole neist täiesti puhas. Ja, mõnes suhtes on olud muutunud halvemaks, kui kunagi varem. Ajakirjandus film, raadio — kõik kasutatakse survevahenditena. Nii luuakse mõnel maal — diktaatorimaail — massisugestioon, millest ei saa jääda puutumata keegi. Mis on Venemaal ja Saksamaal just nüüd tõde? Mida valitsevad parteid peavad tõeks, seda usuvad miljonid meeleldi, või neid sunnitakse seda uskuma. Meie ajal, kus kõik mõistavad lugeda, on märgatavalt raskem kui kunagi varem inimestel mõista — mis on tõde. Ma ei mõtle nüüd enam ümbruskaudse, meid igast küljest piirava tõelisuse tõde, vaid tõde, nagu ma seda mõistan oma enese käsitluse ja tingimuste kohaselt.

*

Vaatamata kõigile neile suurile raskusile ei või me loobuda tõe probleemist. See kuulub meie elu juure. See on keskseim, tähtsaim üksiku arengus. Me ei või sellest hõlida mööda. See on midagi meist endast.

Mis on õige Jenas või Heidelbergis, selle üle on meil otsustada raske. Erinevate ideede tõeväärtust on raske kindlaks määrata.

Kuid me ju võime vahest esineda sellega, mis on tõde minu arvates.

Sokratesel ei olnud tõeprobleemiks mitmesugused tõed, vaid enne kõike — tõde temast endast. Ja filosoof Eucken ütleb: „Nüüd me mõistame, miks karjuv igatsus tõe järgi suudab arendada nii mõjuvaks jõuks: me ei võitle sealjuures mingi võõra pärast, me võitleme iseendi olemuse pärast.“ Tõeprobleem on siin isikupärasuse probleem, ja nii pole vahest põhjendamatu, kui selles seoses vaadelda meie esimest, lapsikut kokkupuudet tõega. See oli ju üleastutud keeld, mida me tahtsime minema kolitada. See oli vahest õunapuu igasugusest tutvusest, millega me loobusime. Kui kitsapiiriline ka väärtõde ei olnud, oli sel ometi oma mõju meile. Me tundsim endid seotuna oma tingimusi teiste omastega. Ja alles siis, kui kõik see oli selgitatud, saime me jälle vabaks ja õnnelikuks.

1880. aastate paigu oli kirjanduses isiklik tõeprobleem olulisim. See oli Ibsen, kes tegi alguse. Peer Gynt oli tubli näide inimesest, kelle elu oli läbi ja läbi vale. Kuid ka enamikus meis on midagi Peer Gynti, ja kui meil on olemas tõeprobleem, siis nõuab selle lahendamine isiklikku selgust, puhtust ja süvendatud vaimlist elu.

*

Kuid kui ka kõik tõed on enam-vähem isikupärased, ja kuigi me kõik oleme tundnud selle puhastavat, vabastavat mõju, kas on siis sellel praktilisel kogemusel midagi ühist teoreetilise tõekspidamisega? Kas on see samalaadne tõde, millega meil on tegemist mõlemal juhul? Tõe evimine mõjus vabastavalt, kõvendavalt mu teotsemisele, kuid kas pole teoreetilise tõetsimisega lugu vastupidine? Kas ei saa erivaatekohad muu elutahte halvajajaks? Ja kas saab siis teoreetilises tõetsimises elada läbi tõe evimise vabastavat tunnet?

Ma usun, et olukord on selline ja et üksiku elamused on suurima tähtsusega vabariidustöös. Küsimus seisab siis selles, kas tõetsimise enda toiming ei peaks olema samasugune moraalne akt, nagu seda on tõtt kõnelemine ja õiglaselt elamine.

Õpingu lähtekohiks on sageli kindel usk. Soovitakse kindlaid teadmisi, uued oskused peavad saama usalduse kindluseks. Peab näidata muu usu ja arusaamiste tõelikkust. Kui ma tahan tõesti tulla lähemale tõele, pean ma algama sellest, et suudan näha kaugemale oma enda tõest, nii hästi kui ma seda suudan. Ma peaksin tulema lähemale mingile seisukohale, millisest on võimalik mingi vaba valik.

Näiliselt ei ole mingit vahet nende vahel, kes on valinud sunnitult ja kes valivad vabalt oma tõe. Nad mõlemad leiavad impulsse suurendatud aktiivsuseks uutes oskustes ja teadmises, nad mõlemad saavutavad edusamme ja nad leiavad ka siin tõendusi oma tõedele — vastavalt nende vaateile. Kuid nende seesmuses on siiski märgatav vahe. Sellel, kes on jõudnud millegini ise vaba valiku abil, on ometi hoopis teistlaadsem võimalus elada läbi tõde kui sellel, kes on olnud seotud mingi vaatega.

Viimane on seotud nagu inimene, kes pole kunagi viibinud väljaspool koduvalla piire, on seotud koduvalla elutingimusega ja ta ei suuda mõelda elu teistes vormides. Vabaltmõtteleja kujutelm pole selline. Ta suudab tungida üle oma valla piiride. Ta suudab näha võõraid rahvaid ja õppida neist. Elu annab talle ikka ja jälle uusi edasiarenemisvõimalusi. Ta ei saa kunagi valmis.

Kuid sellega liitub veel teine asjaolu. Mingis kindlas vaates seotu vihkab kõike ja loobub kõigest, mida ta ei suuda mahutada oma kitsasse raami. Mõelge, et inimene tuhande aasta eest ohverdas Odinile Vana-Üppsalas. Mõelge, et omal ajal, võidi uskuda sõjakat Valhallat! Ja selles arusaamises peitub alateadvus: me oleme niipalju targemad. Ja ometi pole usus vapruste tähtsuses elus ja surmas mitte midagi kohutavat ega ka naeruväärset.

Mõelge, et viissada aastat tagasi usuti Püha Eriku õndsakstegevusse jõusse! Kuis võis rahval olla nii lapsik usk! Just nagu rootsi rahva tõemõiste konkreetne väljendus oleks midagi lapsikut ja ebaõiget! Ja me võiksime veelgi jätkata näidete toomist.

Kuid — kas me ei takerdu siis relatiivsusesse, mis rikub ja purustab kogu aktiivsuse?

See võib ju nii olla, kuid kindel relatiivsus on siiski tarviline. Kuidas me midu suudaksime elada teineteisega? Kuidas võiks midu üks rahvas elada teise kõrval ilma igavese sõjata? Kuidas suudaks siis üks ühiskondlik klass püsida teise ühiskondliku klassi kõrval ilma alaliste revolutsiooniplaanideta? Kuidas võiks ühe usundi poolehoidja sel juhul istuda sama laua taga teise usundi pooldajaga? Kuidas võiks vennalik, sõbralik elu olla sel juhul võimalik?

Kuid see ei tähenda veel, et peab istuma käed rüpes, kuna ju kõigil on õigus. Haridustöö pole passiivne, skeptiline vaatlus. See peab olema alaliselt uue otsimine. Tõde ei ole kerge leida. Ainult ka teistega arvestava, ausa otsimisega võime leida tõe, kuid siiski mitte veel tõde ennast, vaid — tõe vabastava jõu.

Me peame järelikult olema oma teadmiste otsinguis ausad ja õiglased, vaatlema ja nägema asju ja olukordi ka vastase seisukohast. Selline vaba probleemide püstitamine annabki vabaharidustööle elu- ja tööõõmu, samuti nagu seda teeb teaduslik töö. Kus see puudub, kus on olemas absoluutne tõde, seal me võime küll kindlasti uurida aabitsat, kuid tõelist, viljakandvat vaba- ja rahvaharidustööd ei saa diktatuurimais kuidagi kujutleda, vähemalt mitte lähemas tulevikus.

Tõde ei luba end sundida; ainult seal, kus vabadus on kõige aluseks, võib ka tõde püsida, ja kus see on olemas, muutub ta niisasti üksikule kui ka kogu rahvale kõvendavaks, vabastavaks, karastavaks jõuks. Imestusväärset tabavad tunduvad seepärast saksa luuletaja Lessingi sõnad: „Kui jumal oma paremasse kätte sulgeks kogu tõe ja vasakusse — imestusväärse, alaliselt elava nõudmise tõe järgi, kuigi seoses riskiga — mind alati ja igaveseks hävitada, ja ütleks: „Vali!“ Võtaksin alandlikult ta vasaku käe ja ütleksin: „Isa, anna! Puhas tõde on ainult sinu päralt.“

1) Grundtwig — Põhjamaade rahvaülikoolide mõtte algataja, taanlane.

2). Valhalla — paik, kus rootslaste ja norralaste muistse usundi arvates asusid lahingus langenud peale surma. Valhalla arvati asuvat mägestikes, ta valitsejaks oli jumal Odin.

Näitekohtute (kirjanduslikkude kohtute) korraldamisest.

EV. VENDER.

II.

Peale vandekohtu võib veel kirjanduslikkude kohtute korraldamisel kasutada ka harilikkude kohtute vormi. Sel puhul jääb kohtukorraldamisel kõik samaseks, kui on vandekohtus, väljaarvatud kõik pöördumised vannutatud meeste poole, ja kohtu otsus tuleb teha seaduse kohane s. o. kui kaebealune on süüteo korda saatnud, siis tuleb ta ka süüdi mõista, kuna vandekohtus võivad vannutatud mehed kõiki asjaolusid arvesse võttes ka kuriteo korda saatnud isiku õigeks mõista. Kohtu koosseis on hariliku kohtu vormi juures sama, mis on vandekohtuski.

Üldiselt leiab see kohtuvorm kaunis vähe kasutamist, sest ta on vähem teatraalne kui vande- ja rahvakohus. Peamiselt kasutatakse seda seal, kus kohtupidamiseks määratud ruum ei võimalda vandemeeste paigutamist näitelavale või mõnele muule kõrgemale kohale, mis määratud kohtu jaoks.

Rohkem kui harilikku kohtu kasutatakse näitekohtute korraldamisel rahvakohtu vormi, mis sisult on sama vandekohus kui eelpool kirjeldatugi, ainult selle vahega, et otsuse andjaks, kas kaebealune on süüdi või mitte, ei ole selleks eriti valitud vannutatud mehed, vaid näitekohut jälgima ilmunud rahvas. Selle mooduse kasutamisel võivad kohtu korraldajad veel vabamalt korraldada kohtupidamist oma äranägemise järgi kui teiste kohtuvormide juures. Toon siin näitena mõningaid võimalusi, mille juures kohtu koosseis jääb samaks mis vandekohtu juureski.

1) Publikule antakse igapähele valge hääletussedel, mis on varustatud kohut korraldava organisatsiooni pitsatiga, või mõne

3). Püha Erik — Rootsi kuningas 12. sajandil korraldas ristikäike Soome ja viis läbi rootslaste ning osaliselt ka soomlaste ristiusku ülemineku. Pärast surma ta tunnistati pühakuks.

4). Odin — Valhalla valitseja, muistne jumal.

5). Vana-Uppsala — Rootsi pealinn enne 9. sajandit. Samas asusid maa tähtsamad ohverdamispaigad.

teise kohtu korraldajate poolt määratud eraldusmärgiga, millele igaüks kirjutab kohtu esimehe poolt vormuleeritud küsimuse kohaselt ei, ja või süüdi, õige jne. Hääletussedelite kokkukorjamise ja äralugemise järgi saadaksegi kohtu otsus süüdi- või õigeks mõistmise kohta.

2) Samasugusele sedelitega hääletusele võib veel juure lisada vandekohtu vormist seda, et publikul on õigus küsimusi esitada tunnistajatele ja ekspertidele, nagu seda võivad teha vannutatud mehedki. See aitab omakorda tõsta publiku huvi kohtupidamise vastu ja mõnikord toob esile ka väga väärtuslikke väiteid süüdi või õigeks mõistmise kasuks.

3) Eelmises punktis nimetatud suuna edasiarendamisel võib ka seda teha, et antakse sõna publikule nii kaebealuse süüdistamiseks kui ka kaitsmiseks peale prokuröri ja kaitsja. See tõstab kahtlemata publiku huvi veel rohkem protsessi vastu, aga seda on ühtlasi ka raskem korraldada, sest publiku hulgast võidakse tulla hoopis uute scisukohtadega ja väidetega, mis ei ole asjale kasuks nende protsesside puhul, kus seda korraldatakse mõnesuguse kindla sihiga ja mitte ainult küsimuse selgitamiseks (propaganda protsessid — karskus, mõne viljasordi propaganda jne.) Ka on sel puhul hea ette näha teatud kord sõnavõtmisteks, et publiku hulgast tulevad süüdistajad ja kaitsjad ei saaks anda kohtule hariliku vaidluskoosoleku ilme, vaid domineerivaks jääks ikkagi kohtu vorm.

Peale ülaltoeteldute võidakse igal pool teha kohtupidamise korrale omalt poolt täiendusi ja muudatusi oma äranägemise järgi ja olude kohaselt, nagu see kusagil on sobiv, sest näitekohtud ei pruugi põrmugi täpselt jäljendada hariliku kohtu.

Kohut võib korraldada peale kirjanduslikkude teoste aluseks võtmise ka mitmesuguste teiste küsimuste ja elunähetega üle. Näiteks

võib väga hästi kasutada kohtuvormis korraldatavaid koosolekuid ka põllumajandusse puutuvate küsimuste selgitamiseks. Selleks võib küsimust võtta õige mitmesugustelt vaatenurkadelt. Oletame, et on kusagil suuremal hulgal taludest määrjad karjamaad, mille tagajärjel lambad haigestuvad maksahaigustesse. Siis võib peremees kaebada lamba, või teatava lamba tõu kohtusse, et see tõug lambaid ei ole üldse kohane pidada, või ka üldse eitada lambakasvatust. Lammaste või teatud tõu esindaja toob siis välja selle seisukoha, mis pärast lambad haigestuvad, ta peaks andma ühtlasi kalkultatsiooni, kas karjamaade kuivatamise tagajärjel võimalikuks saav lambakasvatuse on põllumajapidamise seisukohalt tasuv või mitte. Siin võib asi kujuneda ka nii, et kohus mõistab peremehe kaebuse kuritahtlikuks ja nüüd on lammaste või kaebaluse tõu esindajal omakorda õigus peremeest kuritahtliku kaebuse pärast kaebada kohtusse. On asi hästi ja huvitavalt korraldatud, siis võib saada lamba kasvatuse puutuvate küsimuste selgitamiseks kaks huvitavat õhtut. Sama küsimust võib aga võtta kohe sellelt seisukohalt, et lambad kaebavad kohtusse peremehe, kes nende eest ei hoolitse ja tahab saada lammastest ilma vaevata suurt kasu.

Ka võib sama küsimust algatada hoopis mujalt, näiteks kindlustusseltsi poolt, kus lambad olid kindlustatud haiguste vastu. Seal võidakse süüdistust tõsta sellelt seisukohalt välja minnes, et peremehele oli see ette teada, kui lambaid karjatada teatud karjamaal, siis lambad haigestuvad ja surevad. Et saada kätte kindlustuse summat, mis on ettevatsetult võimalikult suureks kombineeritud, selleks karjatas peremees lambaid vesisel karjamaal ja lammaste haigestumisega tegi kahju kindlustusseltsile.

Küsimust võib algatada ka loomakaitseeltselt, tuues ette sama asjakäigu kui kindlustusseltsi, ainult süüdistuse põhjus ei ole siis majanduslik kahjusaamine, vaid loomade piinamine peremehe poolt majandusliku kassusaamise eesmärgil jne.

Tunnistajateks võiksid siin olla karjapoisid ja oletame taluteenija, kes käis karja koju kutsumas, lammaste poolt ja peremehe

poolt naabripere mees ja kas või mõni heinalistest, kes seal tööl olnud. Ekspertina võib esineda loomaarst või ka mõni loomahaigustest teadlik loomapidaja või karjaravitseja.

Edasi võiks näitena tuua piimatarvitaja kaebuse lehmapidaja peale lahja piima asjus, mis võimaldab karjamaajanduse küsimuse selgitamist; mootori kaebust juhi vastu halva õli tarvitamise pärast jne. jne.

Kohtuvormi võib kasutada aga ka mitmesuguste teistlaadi küsimuste huvitavaks selgituseks. Näiteks — karskus kaebab kohtusse karskusseltsi tegelased, kes küllalt hästi ei hoolitse karskusaate levitamise eest, tantsu vastane süüdistab tantsu üldise kõlbuse languse tegurina, käsitööline süüdistab masinaid töötaoleku tekitamises jne.

Nagu nendestki näidetest näha, võib kohtuvormi kasutada väga mitmesuguste küsimuste selgitamiseks ja väga mitmesugustelt seisukohtadelt. Samuti võib küsimust seada mõnikord nii, et süüdimõistmine on just soovitatav, kuna teinekord on soovitatav kohtu õigeks mõistev otsus, sest kus kohtuvormi tahetakse sagedamini kasutada, seal peavad korraldajad seisma head selle eest, et see ei muutuks igavaks.

Kõigi nende küsimuste käsitlemisel, kus protsessi aluseks ei ole kirjanduslik teos, vaid mõni elunähe või praktiline küsimus, tuleb süüdistusakti, prokuröri süüdistuskõne, kaitsja kõne, tunnistajate seletuste ja ekspertide seletuste aluseks võtta sellekohaseid teaduslikke töid, rahva arvamisi, tegelaste isiklikke veendeid ja muljeid ning üksikute juhuste kirjeldusi.

Üldiselt olgu öeldud veel näitekohtute korraldamise kohta niipalju, et need on ikkagi näitekohtud, mis oma korralduses kohtukorraldust võtavad ainult nii palju, kui see on tarvilik näitekohtule selle korraldamiseks, sest nende ülesanne ei seisa ju kohtupidamise korra ja viiside tutvustamises, vaid neid kasutatakse ainult vabaharidustöö vahendina. Sellepärast on soovitatav ka iga näitekohtu alguses korraldajate poolt seda publikule teatavaks teha, et ei oleks arusaamatusi. Ka käesolevas kirjutuses ei ole teadlikult peetud kinni kõigist kohtu vormi nõuetest, vaid on püütud anda üldisi põhimõtteid kohtute

Lavakunsti õpiringidest.

Lavakunsti õpingid esinevad vabahari-dustöö tegevusaladel veel võrdlemisi uue nä-hena. Nende rakendamisele asuti alles mõni aasta tagasi neiski mais, kust oleme pea-miselt ammutanud eeskujud ja kogemusi õpiringide tööks (Rootsis ja Soomes). La-vakunsti õpingidele on püütud anda eri-maades mitmesugust sisu ja mitmesuguseid eesmärke. Kuna nende õpiringide sisu ja traditsioonid meilgi alles kujunemas, ei to-hiks olla huvitusega mõtted, mis tuuakse esile nende õpiringide kohta teistes maades. Aval-dame seepärast lühendatud kujul silmapaist-vama soome vabaharidustöö tegelase mag. T. E. Vuorenrinne seisukohad, mis avaldatud ühes sellesisulisel raadiokõnes 1932. a.

„Pea tegema alul mõningaid mõiste-selgitusi, mis puutuvad vahetumalt meie aine nimesse.

Minu siht on puudutada teatrikunsti, kui-gi mitte täies ulatuses. Harilikult me jagame selle kahte ossa: teatrikirjandus ja esitav teater. Mõnikord nimetatakse neid kokku näitekunstiks. Kavatsen käsitleda näitekunsti seda osa, mida nimetatakse esitavaks teatri-riks ehk lavakunstiks. Meelsamini nimetaksin seda siiski — kui ei ole kõne all just elu-kutselised näitlejad — lihtsalt lavaoskuseks. Oletan nimelt, et õpiringi töö selle praktilises viljelemises, kuigi seda võidakse õppida ka teoreetilisel, väga harva võib viia kunsti-küpsede tulemusteni.

Teiselt poolt rõhutan eriti seda, et meil on nüüd kõne all õpiringi-tegevuse — sugugi mitte mõnesuguse näiteseltsi ettevõtte — lü-hidalt: töövorm, mille siht on puhtal kujul õpinguline.

Nii on siis minu ülesandeks esitada mõnin-

korraldamiseks, et neid siis igakord ja igal-pool olude ning nõuete kohaselt oleks võima-lik muuta. Peaks aga kusagil olema tarvidus kohtukorra seisukohalt lisaseletusi saada, siis soovitatakse pöörduda selleks E. Haridusliidu voliniku advokaat Artur Terrase poole (Tallinn, Vanaturg 1). Kes ka selle kirjutuse koostamisel aitas lahkesti kaasa.

gaid mõtteid selle kohta, kuidas tuleks õp-pida lavaoskust ühise tööna, s. t. õpiringile sobival teel nii, et õppija saavutaks mingisu-guse oskuse saamaks vähemalt arugi sellest vaimu-alast.

Lavakunsti on meil selles mõttes vil-jeldud võrdlemisi vähe. Ent seda enam mit-mel muul näol. Väidetatakse ju, et meie maal näideldavat enam kui kuski mujal maakol-kas, mille põhjal võiksime arvata, nagu ar-mastaksime seda kunstivormi enam kui ükski muu rahvas maailmas. Kui asi on tõepoolest nii, siis ripub see vist küll osalt meie sisse-poleepöördud, kinnisusse-kalduvast iseloo-must. Soovime vähemalt laval end üksteisele välja valada või näha vaid teistki tegevat seda. Olgu asi kuidas tahtes, kindel on igal juhul see, et meil on juba aastakümneid pä-ris-teatrite ja näiteseltside vormis seda ala viljeldud eriti agaralt.

On kahju sellest, et me ei ole õppinud näite- ja lavakunsti sama innukalt. Vastu-pidi — võiks öelda, et selle viljelemine tä-hendatud mõttes on veel algastmel, kuna see selleasemel Inglismaal ja Saksas, osalt ka Rootsis on arenenud kaunis kaugele. On ju siiski selle ala õppimist vahetevahel käsi-teldud, on seda harrastatud praktiliseltki mõ-nngais õpinges, rahvaülikooles jne., aga senised tulemused on jäänud kaunis vähe-ütlevaiks. On lisaks juhtunud sedagi, et sel-lised õpingid on sattunud oma tegevuses aiva väärtedele: tegutseme peaaegu nagu tavalised seltsi- või eranäitelavad, või vähe-malt nii, nagu mõnesugused näitemängu-seltsid, ja on mõnikord neis katsutud anda — kui võrd jõud on lubanud — otsest ameti-õpetustki, seega siis midagi sellelaadilist, mis kuulub juba päris-teatritegevuse piiresse.

Meil ei kuulu aga mingit ametit, elukutset taotlev pürgimus siiski vabaharidustöö üles-annete hulka. Samuti ka mitte selline suurt publikut kaasatõmbav tegevus, mille tagant paistab rahateenimissoov, olgugi see oma laa-dilt kas või üldkasulikki. Kui nii siis näiteks mõni näitering või mõne õppeasutise näi-teharu tahab esineda suure publiku ees, peab

see esinemine siiski jääma õpitu töötulemuste näiteks ja pigemini olema kinnisema iseloomuga, kui et ta kannab täiesti avaliku esinemise ilmet. Sellisele tõlgitusele viitavad ka need seadused ja määrused, millede järele õpiringidele ja rahvaülikoolidele antakse riiklikku toetust sellelaadilise tegevuse jaoks.

Kuidas siis tuleks korraldada õpiringides lavakunsti õppimine?

Minu arvates tuleks esiteks õpiringi juhi teenäitamisel tutvuneda kunstiga üldse ja pealeselle näitekunstiga eriti, mille juures süvenetaks lähemini selle kummassegi harusse: ühelt poolt näitekirjandusse, teiselt poolt esitava teatrisse; nende sünnile ja arenemisele ning vastastikusile mõjuavaldusile tuleks siin kinnitada veel eriti tähelepanu, kuni lõppeks peatutakse nende praeguste esinemisvormide juures.

Alles pärast seda, kui on sooritatud selline teoreetiline piiridega-tutvumine, sobiks minu arvates hakata süvenema üksikuisse näidendisse, mille juures keskendataks tähelepanu esiti sellele kirjanikule, kelle näidend kunagi kord on kõne all, samuti sellele seisukohale, mis mainitud teosel on autori toodangus. Ei oleks ka kahjuks tutvumine selle rahva ja ajastuga, kuhu kuulub kõne all olev teos. Pärast seda loetakse käsitledav näidend osade viisi vaheldamisi läbi ja keskustellakse lõpul selle puhul üldiselt.

Ja kui see on tehtud, alatakse sama uuesti. Aga nüüd juba üksikute etteastete ja vaatuste kaupa. Iga etteaste järele peetakse siis põhjalik keskustelu, kus võetakse käsile need keelelised, stiililised ja psühholoogilised väärtused, mis loetust on leitud. Samuti keskustellakse iga vaatuse järele. Nii hakkab moodustuma juba tervikuid: süvendatakse konstruktsioonilistesse ja muusse tehnilistesse seigusse, eri isikute iseloomukujudesse jne.

Kui näidend on nõnda pala-palalt võetud lõpuni, peetakse üldarutlus, mille puhul tungitakse veel kõigesse varemkäsiteldusse. Ka oleks väga tervitatav, kui õpiringi liikmed samas peaksid ka lühikesi referaate — kes näidendi kompositsioonist, kes selle stiilist ja kes jälle võimalust mööda joonistaksid iseloomupilte eri tüüpidest, referaate, millede põhjal jällegi keskusteldakse.

Kui on sooritatud osade-jaotus, järgneksid harjutused. Iga esitaja peaks alul tegema endale selgeks esitatava kuju: milline on selle iseloom ja kuidas ilmneb see ta tegudes, üldises esinemises, käitumises, kõndimisis, liigutisis, jah, isegi ta tervitamises- ja söömisviisiski — ka suitsetamises, kui kord on kõne suitsetamist harrastavast mehest või naisest. Keskustelu, mis loomulikult järgneb neilegi esitusile, loob neile kujudele oma selgitava valgustuse.

Pärast seda loetakse näidend laua tümber, mille juures võetakse läbi iga osa üksikasjalise eritluse (analüüsi) põhjal, ja seda pisiasjadeni, ütleksin — vahemärgeteni. Kui tõlgitsetav isik nõnda on eriteldud ja uuritud ja teda osatakse esile tuua ka hääleliselt õieti, siirdutakse näitelavale harjutama asendeid, seisukohti, liiklemist ja liigutusi. Selle juures tuleb alati järele mõelda, kas sobib just see või too maneer minu tüübile. Me ei tohi nimelt teha ühtki kasutat liigutust — rääkimatagi sellest, et teeksime midagi sellist, mis on koguni vastupidine esitatavale isikule. Lühidalt: me ei tohi võtta ühtki sammu ega teha ainustki käeliigutust, mis ei ole juba aegsasti läbimõeldud ja minu osasse sobiv.

Kui esitaja nii valdab kõiki oma rolli aineosi, tuleb tal hakata nende najal voolima ja kujundama oma tegelase kuju, puhume sellesse õiget elavat hinge, s. t. ta peab elama oma ülesandesse vaimustuseni, vaimustuseni, mis meie Ida Aalbergi*) suurele kunstile on nii omane. See eeldab muidugi oma osa, samuti nagu kõige muugi, millele on viidatud, täielikku peastoskamist. Alles siis ta saab täie hingega asuda selle kuju loomisele. Kostüüm ja jumeustus rõhutavad isiku karakteristikat ja lavavalgustus virgutab esitajat ning tõstab teda õigesse meeleollu.

Eelpool puudutatud juhtnöörid õpiringidele sobivad vahest ka rahvaülikoolide õpiringidele.

Selliste lavakunstiõpiringide tegutsemine ei vii nii siis samasse kuhu näiteseltside oma. Rootsisis selleasemel on teisiti. Seal neid kututaksegi amatöörteatriteks või töörahvateatriteks ja sealse töölisharidusliidu ADF alla

*) Kuulus Soome naisnäitleja. T. t.

kuulus neid 1930—31 aastal kokku 72 ja a. 1931—32 koguni 141. Rootsisis nii siis otsekohe näiteseltsid või õigemini eranäitelavadki kuuluvad õpiringide hulka, saades riiklikku toetust samade põhimõtete kohaselt nagu needki, mis taas johtub sellest, et lavaharrastus on seal nii nõrk. Seepärast pöördaksegi selle ala tõstmisele sealt suurt tähelepanu. Meil aga on selle ala harrastamine jälle nii üldine, et riigi raha vaevalt jätkuks kõigile näiteseltsidele, kui need äkki läheksid „kroonult“ toetust anuma. Mitte seepärast, nagu ei loovutataks üldisi varasid tühisemaikski otstarbeiks, vaid ütlen seda ainult seepärast, et on ähvardavalt vähendatud ka puht-õpingulisteks otstarveteks lubatud summased.

Arendades neid lavakunstiõpiringe, on tarvilik, et oskame tõmmata piiri nende ja tavaliste näiteseltside vahele. Asi ei ole just kõige kergem ja seda on esialgu, nagu mainisin juba alul, ka eriti vähe arutatud.

Alles paaril viimasel aastal on seda ühel või teisel viisil vabaharidustööd juhtivates keskkochtades puudutatud. Samuti on seda käsitletud Riigi vabaharidustöö kesктоimkonnas, mis määras oma seisukoha a. 1931 järgmiselt:

„Näiteasjandusest huvitatute moodustatud õpiring võib saada riiklikku toetust õpiringidele lubatud summadest, kui ta korrapäraselt õppides harjutab selliseid näitlemisel vältimatuid või tarvilisi oskusi nagu: plastika, lavaoskus jne., ja püüab hankida sellega lähedas tähenduses seisvaid teadmisi, õppides lisaks näidendiharjutusile näit. ka kirjanuse ajalugu, näitekunsti ajalugu ja ilulugemist ning ka muidu täidab riiklikku toetust saavatele õpiringidele seatud määrused. Riikliku toetusena näitekunstiõpiring võib saada

ka kasvatustliku ja haridustliku väärtusega näidendeid.”

Loodan, et olen eelpool märkinud mitmeidki selliseid jooni ja seiku, mis eraldavad küllalt selgesti minu poolt esitatud näitekunstiõpingid tavalisest näiteseltsidest. On ju ka esitatud juhtnõores just kandvama joonena tõsine õppimine. Seetõttu selline õpiring ei tohigi moodustuda mingiks peotoimkonnaks, rääkimata, et sellest võiks kujuneda rahakorjamisorganisatsioon. Kui see korraldab oma nimel näiteks mõne näidendiohtu, kujunegu sellest teatud määral õppetöötulemuste näitus, millele ei oleks soovitatav müüa avalikult ka pääsmeidki, mida õpiringi liikmed ainult isiklikult, väikese tasu eest oma tuttavaile võiksid käest-kätte loovutada. Iseasi on teadagi, kui selline õpiring esineb aitava jõuna mingi üldise haridustliku org-i avalikul pool. Siis tõepoolest ei saa seda keegi takistada. Vastupidi, selleks on õpiring otse kohustatud.

Teadagi on selge see, et nende õpiringide huvialadele võidakse liita näite- ja lavakunsti kõrval ka plastikat, deklamatsiooni ja peokultuuri puudutavaid ülesandeid. Peaasi vaid on, et need pürgimused teenivad praktilist elu, et nende sisu on õppijate oludesse ja tarvetesse sobiv, ja et need — kordan seda veel — on kantud tõsisest õppimise soovist ja vaimust.

Lõppeks: näiteharrastus on — nii kirjaliku kui ka lavakunstilise pürgimusega — ala, mis tuleks tõmmata vabaharidustöö piiresse. Sellel on kindlasti tulevikus suur tähendus mitte ainult vabaharidustööle endale, vaid ka meie näiteseltsidele ja eranäitelavadele, isegi meie ametlikele teatriasutusile, milledest mõned viimaseil ajal on hakanud põdema selget verevaesust.”

Suurima maarahvaülikooli arenemiskäik.

Lahti rahvaülikool 40-ne aastane.

Lahti rahvaülikooli sünnist sai täis läinud sügisel 40 aastat. See õppeasutus on õpilasarvu poolest suurim Soomes, õieti suurim maailmas, kuna ta ületab oma pere arvult taani Askovi rahvaülikooli.

Yrjö Koskinen õhutas juba 1860. aastal Soomes rahvaülikoolide asutamise mõtet taani

eeskujule. Aga kulus enne palju aega, kui rahvaülikoolide-mõte leidis teostmist. Aastal 1888 asutati Kangasalle esimene soome rahvaülikool, Lahti r.-ülikooli mõte tuli Orimattilast, milline koht on oma kultuurilise poolest juba varemgi Soomes tuntud. Aastal 1890 detsembris pani Orimattila alg-

kooliõpetaja Lindfors — pärastine Alanne — selle küsimuse liikuma. Teiste huviosaliste kaasabil kutsuti juba järgmise aasta jaanuaris koosolek kokku, kus valiti ajutine toimkond asja edendamise jaoks. See toimkond kutsus aga järgmisel veebruarikuul juba 19 maakonna esindajad kokku selleks, et põhjalikumini pidada aru selle küsimuse läbiviimise üle. Otsustati juba lähemas tulevikus õppeasutus avada ja selle asukohaks valiti ühemeelselt Lahti alev. Nüüd valiti ka alaline toimkond uue ürituse asju ajama, ja see koosnes ümbruskonna parimaist kultuuritegelasist. Toimkond palkas õpetaja K. Verkko pidama referaate paariskümnes ümberkaudses kihelkonnas. Asi edenes nii kaugele, et toimkond võis otsustada — rahvaulikool algab oma tööd 1893. a. sügisel.

Innustus rahvaulikooli-mõtte vastu oli üldine. Vabatahtlikke annetusi korjus rohkesti. Juba alul plaanitati, et õppeasutus peaks saama oma maja ja selle tarvis koguti raha. Seda ei saadud kokku aga kuigi palju. Seetõttu näis olevat ebakindel, et kool võib alata tööd määratud ajal. Aga just siis, kui taevast näis olevat paksus pilves, selgines see äkki. Tookord Lahtis asuv kapten ja hoovi-nõunik A. Fellman, kes omas Lahti mõisa ja pidas võrdlemisi suurt saeveskit, oli kõigi hariduslike püüete tuline toetaja. Ta innustas asjast ja soostus loovutama rahvaulikooli jaoks ilma tüürta oma majast 10 tuba, lubades need veel omalt poolt ka möbleerida. Kõige lisaks ta lubas veel kolme aasta jooksul toetada rahvaulikooli 1.000 margaga ja täita esimesel aastal kõik kooli tekkivad tarvidused. Kink tolleaesgete olude seisukohalt oli suurejooneline.

Õppeasutis võis siis rahuliku meelega avada oma ukseid õppehulilisele noorsoole sügisel 1893, s. o. 40 aastat tagasi. Juhatajaks valiti magister (hiljem fil. doktor ja koolinõunik) K. A. Franssila. Õpilasi oli esimesel aastal ühtekokku 52.

Nii algas siis tegelik töö. Hoolimata kohapealsest vaimustusest ei olnud kooli majanduslik seisukord sugugi hea. Palju tööd ja hoolt sõudis see kõik üksikuult isikuult. Pidi korraldatama korjandusi ja tuli ohverdada palju ise. Suurimat au ja tänu kooli ajaloos pälvis kapten Fellman, kelle korteris kool mitu aastat töötas tasuta töötada ja kes peale selle veel üheksa esimest aastat maksis need kulud, mille tarvis muul teel ei saadud raha kokku. Neil aastail tal tuli ohverdada rahvaulikooli heaks iga aasta 2—3000 marka, mis oli kooli väljaminekuid enam kui veerand osa. Kooli toetasid algaastail ka ümbruskonna vallad.

Vene valitsus ei näinud kultuurasutusi heameelel, sest pidas neid teatud mõttes kahjulikuks enda võimule. Oli ju isamaa-armastuse

õhutamisel tähtis koht kooli õppekavas ja vene võimukandjad tundsid, et haritud rahvas on neile tugevam vastane. Seetõttu oligi põhjust surveaastail nii mõnigi kord karta, et kooli ukseid suletakse. Aastast 1896 alates saadi küll isegi maavalitsuselt toetust 2000 marka aastas, aga see oli vähene ja selle pidev saamine ebakindel.

Aastal 1901 otsustati hakata tööle oma maja hankimiseks Lahtisse. Lahti alev kinkis koolile ehituskruundi Juhakkala mäelt, lisaks veel 150.000 telliskivi ja andis puuduva summa ehituskuludeks määramata ajaks laenuks. Kooli-ehituse tarvis tegid ka ümbruskonna ärid, vabrikud ja eraisikud tähelepanuvääri-vaid annetusi. Nii saadi kool oma katuse alla sügisel 1905, sellel soome ajaloo igavestimälestataval tormi-sügisel, mil muuseas ka Lahti alev sai endale linna õigused.

Eespool on juba öeldud, et Lahti rahvaulikool on õpilaste arvult suurim Soomes. Mõnel aastal oli soovijaid nii palju, et kõiki ei saadud võtta vastu. Esimesel kümnel aastal 1893—1903 oli kooli õpilaste arv kokku 481, 1903—13 975, 1913—23 1473 ja 1923—33 3681 õpilast, ühtekokku nii siis neljakümne aasta jooksul 6610 inimest. See on suur arv ja siia hulka ei kuulu need veelgi suuremad hulgad, kes on koolis olnud mitmesuguseil erikursusil ja kellede arvu ei saa üldse kindlaks teha.

Kooli õppekava on peajoonis olnud sama kogu aeg. Ajajooksul, teadagi, on tulnud seda laiendada. Eriti on peetud silmas praktilist külge ja Lahti rahvaulikool võttis esimese sellelaadse õppeasutusena oma kava elektrotehnika õpetamise. Üldse on taoteldud seda, et õpilased ei saaks ainult vaimeset haridust, vaid et nad saaksid ka võimalikult palju praktilisi teadmisi igapäevase elu jaoks. Põllumajandusel on koolis alati olnud tähtis koht ja sügisest 1903 on seal alaline õpetaja-agronoom. Sügisel 1896 liideti rahvaulikooliga veel n. n. peremeeste ja perenaistekool, nii et kava tuli veel naistele kodumajandus ja käsitööd. Suveti tegutsev kodumajanduskool asutati aastal 1912. Uus aeg nõuab uusi töövorme. Nii töötab aastast 1925 eriline suve-rahvaulikool. See kursus kestab ligikaudu 10 nädalat ja see on määratud isikutele, kes muul ajal ei või end vabastada oma ülesandest. Kogemus on näidanud, et see suvekursus vastab hästi oma ülesandele, sest juba esimesel suvel siin oli 70 õpilast ja soovijaid enamgi veel. Sama aasta sügisel algas tegevust ka kõrgem rahvaulikool, mis on mõeldud õppimise jätkamiseks. Selles kooli harus, kus on võimalus õppida ka võõrkeeli, saab sooritada muuseas ka keskkooli eksameid*) kas kõigis või mõ-

*) Soome keskkool on gümnaasiumi alamaste.

nedes ainetes. Aastal 1930 selle haru nimi muudeti välismaade eeskujul Lahti kõrgemaks rahvakooliks.

Kooli üha kasvav õpilasarv ja tarvitusele võetud uued töömeetodid kutsusid esile uute suuremate ruumide vajaduse. Tuli siis juba 1910. a. asuda ehitustöödele. 1926. a. valmis aga ehitusrühma lai läänepoolne osa, kus asub suur loengusaal, õpilaste tube jne. Kõik need laiendustööd on nõudnud suuri majanduslikke ohvreid. Hoolimata sellest, et iseisvuseajal antud seaduste põhjal riik annab rahvaulikoolile toetust ja seega tervel tööol on tõsisem põhi, on rahapuudus siiski pidevalt ähvardamas.

Kooli enimese juhatajana tegutses praegune koolinõunik K. A. Franssila, 1902. aastani. Pärast teda kinnitati ametisse magister Rope Kojonen, kes täitis seda ülesannet kuni surmani — 1931. a. suvel. Ligi 20 aastat ta juhatas aasta-aastalt laienevat õppeasutust, tehes nõnda suure töö, mille mõju kaugele-

ulatu. Tema ajal kogu ümbruse ja Lahti ringkonna hariduspürgimused olid suuremalt osalt koondunud rahvaulikooli. Rope Kojose järele sai juhatajaks ta abikaasa Edla Kojonen, kes varemgi töötas koolis, enne õpetajana, pärast juhataja abina. Oma mehe korval ta töötas koolis kaua ja jätkab nüüd tööd samas vaimus. Mis puutub õpetajaisse, on nende koosseis palju vaheldunud. Nende hulgas on palju Soome praegu hinnatavaid isikuid. Ka Soome praegune koolivalitsuse juhataja O. Mantere on olnud mõnda aega rahvaulikooli juhataja asetäitjaks.

Palju õpilasi on saanud Lahti rahvaulikooli seinte vahel õpetust ja haridust. Enamus neist säilitab seda aega oma mälestuses kui oma elu ilusamat ja ülendavamata ajajärku. Ja väarikalt täidavad nad oma ülesandeid ühiskonna liikmeina ja avaliku elu teenistuses.

(Hels. Sanom.)

Kirjanduslik ringvaade.

Prof. P. Treiberg, Ignatius Loyola.

Jesuittide ordu asutaja. Suurmeeste Elulood nr. 6 Eesti Kirjanduse Seltsi Biograafiline Seeria. Tartu 1933, 163 lhk. Hind 1. kr. 50 s.

Sõna „jesuuit“ on meil sagedasti tarvitatamisel teatava isiku tegevuse taunimisel, sellejuures on aga selle sõna tarvitajail vist mõnigi kord väärt ettekujutus sellest, mida jesuiidid on püüdnud oma tegevusega saavutada. Ignatius Loyola (1491—1556), jesuittide ordu asutaja, oma aja silmapaistvamaid vaimuimeisi, kelle kuju on jäänud jäädavalt ajalukku; tema elulugu selgitab meile seda kõige paremini. Prof. P. Treiberg on eeskujuliku sõnastusega ja esitusviisi selgusega iseloomustanud selle mehe tegevust, kelle „süsteematailise hingeravi võtteid“ katoliku kirik edukalt juba sajandeid rakendanud oma usulises tegevuses. Ühtlasi kirjeldab autor ka tolleaja Lääne-Euroopa seisundit, rikastades niiviisi meie veel vähest kirjandust üldise ajaloo alal populaarse ja huvitava monograafiaga. Eriti õppivale noorsoole see raamat nagu Suurmeeste Elulugude teisedki numbrid peaksid olema teretulnuks kirjavaraks.

A. Metsavälja.

P. Haliste ja E. Roos — Üldajaloo lugemik I vihik. Vana-aeg E. K. S. kirjastus, Tartu 1933. H. 75 s.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastatud lugemik „Vana-aeg“ kuulub nende ajaloolugemikkude tüüpi, mis sisaldavad katkendeid ajalooallikaist, käesoleval juhul — väljavõt-

teid peamiselt kreeka ja rooma klassikute töist: Herodotosest, Plutarchosest, Thukydidesest, Platonist, Demosthenesest, Liviusest, Tacitusest j. t.

Püüdes koondada väljavalitud palad võimalikult väikeulatuslikkudesse vihkudesse (I vihik = 64 lhk.), toimetajad on piirdunud lühikeste ekstsptidega, mis kõlvulised ainult ajaloo õpperaamatute täiendamiseks, ajaloo ainese dokumenteerimiseks ja illustreerimiseks. Iseseisvaks, õpilasele jõukohaseks uurimiseks neist lühendatud paladest ei jaku, nagu seda võimaldavad teist tüüpi lugemikud, kus üksikküsimusi valgustatakse eriteadlaste poolt pikemates populaarteaduslikkudes artiklites (P. Vinogradovi lugemikud j. m. t.).

Antiikkeelte eriteadlase Ervin Roosi poolt tehtud tõlked kreeka ja ladina keelest on valatud kaunimatesse vormidesse, elegantsesse eesti modernkeelde, nii et originaalide stiili lihtsus kohati kipub kaotsi minema. Tõlkija teeb oma töö seoses teksti kriitikaga, nii et originaalides ettetulevad nimed esinevad tõlkes mõnikord teissugustena: meedlaste asemel seisab korduvalt pärslased (lhk. 16—17), Metilliose asemel Tilius (lk. 48), riigi asemel linn (lk. 21) j. m. t.

Katkendid on valitud nii hoolikalt, et nad pakuvad ümmarguse pildi teatud isikust (Perikles, Aleksander Suur j. t.), riigist (Ateena demokraatia) või sündmusest (Maratoni lahing, Sitsiilia retlkonna lõpp j. t.).

Teksti selgitamiseks vajalikke märkmeid

jne.) on antud võimalikult vähe ja lühidalt, (autoritest, mõtudest, kaaludest, ranadest jne.) siiski tarvilikul määral, nagu seda näeme ka mõnes saksakeelses Quellenbuch'is.

Vana-Idamaa rahvaste kirjalikkudest ajaloallikatest ei leidu käesolevas lugemikus ühtki pala, kuna M. Auli lugemikus on neid üsna ohtrasti.

V. Orav.

I. Manninen: Die Sachkultur Estlands. II Band.

Õpetatud Eesti Seltsi eritoimetused II. Tartu 1933, 338 lhk. Hind Kr. 13.—

Endine Tartu Eesti Rahva Muuseumi juhataja ja ülikooli õppejõud I. Manninen on imutanud läinud aastat teise kõite oma kapitaalset uurimusest eesti muinaskultuuri üle. Ehkki raamat on puhtteaduslik ja sellepärast häälikule lugejale kohati vahest raskevõitu oma materjalrõhkuse pärast, tuleb ometi juhtida kõikide nende tähelepanu, kellele saksa keel ei tee raskusi, tõsiselt sellele suurteosele.

Raamatus käsitatakse põhjalikult endise aja eestlase põllutööd, loomakasvatust, mesilastepidamist ja ehituskunsti.

Eriti viimane osa, milles rikkalikkude pilt-näidetega on toodud meie silme ette eesti eumaja, rehetarega elamu arenemiskäik, kisub lugeja pidevalt kaasa.

Raamatut võib soovitada eriti neile, kes kodu-uurimise küsimusist huvitatud. Seda ainet käsitavale õpiringile näiteks see oleks võrratuks varaaidaks ja juhiks. Modernse kultuuri päätungi tõttu maa kaotab ikka enam ja enam sideme minevikuga ja mineviku elunähtustega. Linnakultuurist mõjustatud noorsugu teab imevähe maailmast, miiles elasid meie esivanemad. I. Mannise töö avab asjahuvilisele silma nii mitmetegi muinaskultuuri jäänuste kohta maa praeguses igapäevases elus. Paljud asjad, eriti just ehituskunsti puutuvad, võivad koguni anda tugeid muinas-traditsioonide elustamiseks, nende moderniseerimiseks ja neile edasiehitamiseks.

M. L.

Tartu üliõpilaskonna ajalugu.

Toimetanud Juhan Vasar. Tartu 1932, 368 lk.

Tartu ülikool pühitses 1932. a. suvel oma kolmesajaaastast juubelit. Kuigi ülikool Eesti kõrgeima õppeasutusena tegutseb alles 15 aastat, on tema mõju meie hariduselu arenemisele juba varemil aegadel väga suure tähtsusega. Selle tähtsa õppeasutuse õpilaste ajalugu selgitab meile kaudselt ka selle maa haritlaste kujunemise lugu. Meil on ilmunud rida ülevaateid üksikute koolide ajaloo ja tegevuse kohta ja seda suurema väärtusega on loomulikult üliõpilaskonna ajalugu vaatlev teos. — Dr. J. Vasar annab lühida kuid selge ülevaate rootsiaegsete ülikoolide üliõpilaskon-

nast, J. Tõnisson jälgib Tartu saksa ülikooli üliõpilasi, dr. H. Sepp, osalt arhiivanimestiku varal, iseloomustab üliõpilaskonda Tartu vene ülikoolis. Eesti üliõpilasi ja nende eluavalduisi väljaspool Tartut, Peterburis, Moskvast ja Riias kirjeldavad prof. P. Treiberg, V. Pärtelpoeg, A. Kuks ja E. Ehrlich. Edasi on leidnud lähemat vaatlust esimesed eesti üliõpilased Tartu ülikoolis ja Eesti Üliõpilaste Selts (V. Juhanson), Tartu üliõpilasseltsid enne Eesti iseseisvumist (dr. A. Luha) ja Tartu eesti korporatsioonid enne Eesti iseseisvumist (J. Muru). Huvitava, sündmusrohke ja otsustava ajastu kirjeldajaks Eesti üliõpilaskonnas on dir. Fr. Puksov, kes asjalikult ja erapooletult hindab Eesti üliõpilaskonna keskorganisatsiooni loomiskatseid enne iseseisvust ja eesti üliõpilaste ühisettevõtteid E. Vabariigi loomispäevil. Sel ajal aset leidnud sündmused on hiljemgi olnud vaidlus- ja tüliaineks eri organisatsioonidesse liitunud üliõpilaste vahel. Prof. J. Mägistele käsitleb üliõpilasseltse peale Eesti iseseisvust, H. Raudsepp vaatleb korporatsioone samal ajalul; dr. L. Leesment kirjutab üliõpilaskogudest, kes esialgu Eesti ülikooli algusaajal looduna soome eeskujul näisid jõudsalt arenevat, nüüd aga välja surnud on, K. Sponholz kirjeldab vähemurahvaste üliõpilaste organiseerimismorme ja tegevust Eesti ülikoolis, kuna lõpuks J. Tõnisson vaatleb tähtsat peatükki kogu Tartu üliõpilaskonna ajaloos — Tartu üliõpilaskonda tervikuliselt Eesti iseseisvusaajal (peamiselt üliõpilaskonna edustuste tegevusest).

Nii vilistlased kui ka üliõpilased on ühises kaastöös avaldanud selles raamatus suure hulga väärtuslikke andmeid. Kõrvuti mõnegi hästi läbimõeldud ja asjaliku ülevaatega kohtame siin ka tooresmaterjali, mis veel läbitöötamist nõuab. Silmas pidades asjaolu, et üliõpilaskonnas organiseerumisega kaasas käivad põhimõttelised vaatekohad on sagedasti teineteisest oluliselt erinenud ja palju vaieldavaid probleeme üles tõstnud, sagedasti põhjustanud ka kitsarinnalisi seisukohavõtte ja „torme veeklaasis“, siis on sarnane teos, mille toimetamine juba üks autorite rohkuse tõttu raskendatum, tähtsaks teguriks erilmeiliste organisatsioonide tutvustamisel ja vastastikku hindamisel. Toimetaja J. Vasar on oma ülesandega siin hästi tulnud toime. See teos on kahtlemata Eesti üliõpilaskonna heaks tutvustajaks kõikidele nendele, kes on huvitatud meie valmivate haritlaste kujunemisprotsessist oma erialalise õppetöö kõrval ülikooli juures.

O. Liiv.

Õpiringikava „Pärivus“ ilmus, (Töökava 6—11 õpikoosolekuks).

Eesti Haridusliidu kirjastusel ilmus neil päevil Alfred Sauli koostatud õpiringi-

kava „Pärvus“. Kava on koostatud vastavalt tööjuhataste nõudeile üksikasjalikult, jättes võimaluse vastavalt õpinglaste arenguastmele tööd korraldada kolmes variatsioonis. Ka sisaldab kava vajalisemaid andmeid, mis meil olemasolevais eriteoseis puuduvad; samuti on toodud selgitavaid skeeme ja tabeleid. Arvestades kava kirjutamisega seotud

olevaid kulusid, mis tingitud juba selle suuremast lehekülgede arvust (64 lhk), on selle hinnaks määratud 75 senti. Kava lisas autor näitab võimalusi, kuidas pärvuse ja tõuväärinduse küsimust, millel suur tähtsus rahva tulevikule, väljaspool õpingitööd edasi arendada ja selgitada laialdasemale hulka-

Vabaharidustöö kroonika.

Sänna Rahvaraamatukogu Selts.

Mainitud Selts on praegu üks suuremaid, tegevushoogsamaid ja majanduslikult tugevamaid seltsi Võrumaal. Selts on asutatud 1917. a. — kõige raskematel ja keerulisematel

Sänna Rahvaraamatukogu Sesti Rahvamaja.

päevadel Eesti ajaloo. Sest ajast saadik on olnud ta võrdlemisi kultuurpüüdelise ja edumeelse Sänna elanikkonna ühendajaks ja ko-

Sänna Rahvaraamatukogu Seltsi juhatus.

I rida (vasakult) R. Michelson — kirjat., Al-der Kadas — abiesimees, El. Ploom — esimees. II rida: A. Pähn — abikirjat., R. Tuusis — majavanem, G. Seimann — laekur, E. Michelson — raamatukogu hoidja.

ha peal ainukeseks kandvaks organisatsiooniks.

Seltsil on suur ja ruumikas maja ühes spordi- ja mänguplatsiga Pärlijõe kaldal. See on end. härrasmaja, mis omandati põlluminiisteriumilt. Maja on peale üürikorterite tarvilikud ruumid seltsi-tegevuseks. Peosaal ja näitelava, mis ebaotstarbekohaseks osutunud, tulevad 1934. a. ümberehitamisele, milleks eeltööd käimas. Rahvamajas on iga päev avatud lugemislaud ja mängu-tuba.

Raamatukogu sisaldab 1000 köite ümber. Seltsi näitetrupp, mida juhatab Vol. Neumann, on ümbruskonnas paremaid. Samuti keelpillide orkester A. Maasingu juhatusel.

1933 a. kuuluvad juhatusse: esimees — Elmo Ploom, abi — Al. Kaelas, kirjatoimetaja — R. Michelson, abi — A. Pähn, laekahoidja — G. Leimann, raamatukogu hoidja — E. Midulson ja majavanem — R. Tuusis.

Seltsi varanduste koguväärtus on 1,5 miljonit.

Lõuna-Eesti õpingides.

Januari teisel poolel külastas E. Haridusliidu lektor Neeme Ruus Võru- ja Valgamaa õpinge.

Vaatamata rohkearvuliselt osavõetud õpingide juhtide kursusele m. a. augustis Võrus, on õpingide arv Võru- ja Valgamaal, võrreldes õpingide arvuga Põhja-Eestis, väga väike. Pärimaks ja kõige eeskujulikuma tegevusega õpingiks on Kasaritsa-Jaani õping, hr. A. Tuvikese juhatusel. Ringi liikmeiks on peamiselt noored (Kasaritsa Haridusseltsi noorte osakonna liikmed), kuid ei puudu ka 40–50 aastaseid liikmeid. Suurema osa oma töökoosolekuist korraldab õping avalikult, milliseist võtab osa pealtkuulajaina suur hulk ümbruskonna elanikke.

Samas töötab edukalt esperanto õping prl. A. Adsoni juhatusel. Ring kurdab tarvilikkude õpperaamatute ja õpingi tööka-vade puudumise üle.

Adistes asus tööle hr. Ivaski juhatusel lavakunsti õping, ning lähemal ajal algab tegevust ka üldkõikumislik õping, mille liikmeiks noored, algkooli lõpetajad.

Väimelas üleriiklikul maatulunduskubide tegelaste kursusel võeti läbi kolme päeva kestel õpiringijuhtide kursuse kava.

Ka Tõrvas korraldati 27. ja 28. jaan. k. a. õpiringijuhtide kursus Valgamaa OpetajateLiidu soovil; kursusest võttis osa 39 seltskonnategelast.

Peale selle esines Neeme Ruus õpiringe tutvustavate loengutega Vastse-Kuustes, Haanja-Jaanimäel, Sännas, Varstus, Antslas, Urvastes, Tsirguliinas, Hummulis ja Pukas. Keskmiselt võttis osa loenguist 140 kuulajat.

'Tori kultuur-ajalooline ühing.

Käesoleva aasta alul, nimelt kolmekuninga päeval pidas Tori Kultuurajalooline ühing oma avamis-koosoleku. Eeltööd selle ühingu avamiseks kestsid aga pikemat aega. Selle, meil ainulaadse ja uuesinlise ühingu avamine sai algatuse peamiseks neilt torilasil, kes sunnitud on olnud oma kodu väljaspool Torit rajama.

Ühingu eesmärgiks on Tori kihelkonna uurimine kultuurajalooliselt, arheoloogiliselt, rahvateaduslikult ja loodusteadlikult; uurimistulemuste koondamine, säilitamine ja po-

pulariseerimine ning sellega elanikkonnas huvi ja armastuse kasvatamine oma kodukihelkonna vastu.

Oma eesmärgi taotlemiseks ühing: 1) Kogub Tori minevikku käsitlevat kirjandust; 2) kogub ajaloolisi dokumente, esemeid ja mälestisi; 3) kogub asjalist, sõnalist ja helilist vanavara ja murdesõnu; 4) kogub andmeid ja koostab kirjeldisi rahva omapärasemate tööde, toimingute, elamisviiside, kommete ja pidustuste kohta; 5) kogub andmeid rahva tüüpide, tõu, terviskkude olude ja arstimisviiside kohta; 6) säilitab ehituslikku vanavara ja kinnismuistisi; 7) kogub ja korraldab ning säilitab asutiste, koolide, organisatsioonide ja tähtsamate tegelaste arhiive, kirjakogusid ja mälestisi; 8) uurib ja koostab asuuste, kooide, organisatsioonide talundite ja perekondade ajalugusid; 9) uurib ja koostab tähtsamate omavalituse, seltskonna, rahva- ja koolitegelaste elulugusid; 10) asutab Tori muuseumi, arhiivi ja vähemaid muististe kogusid jne.

Ühingu juhatusse valiti hrd J. Reitag (esimees, kes tuleb eraldi valida) Mart Puisk, Gustav Simmo, Tõnis Ventsel ja Anton Puussaar. Ühingu asukohaks on Tori.

Eesti Haridusliidu teateid.

Uusi E. Haridusliidu liikmeid.

Möödunud aasta sügiskuudel avaldas soovi ja võeti E. Haridusliidu liikmeks kokku 33 mitmes. ühingut. Viimati 16. det. võeti liikmeks järgmised ühingud: Pühajärve Rahvaraamatukogu selts, Kavastu Haridusselts, Mäksa Haridusselts, Maasi ja Orissaare Haridusselts, Varja nooresoo-kasvatuse selts „koi“, Uhtna-Sämi Maanaiste selts, Tõdva-Kõnnu Põllupidajate Ühing, Pärsti Noorteühing, Torgu Laulu- ja muusikaselts, Vana-Kariste Haridusselts, Valgu haridusring „Valgus“, Hellenurme haridusselts „Püüe“, Senno Haridusselts.

Arvestades, et vabaharidustöö organiseerimine üle riigi on tihenend, mis tingib suuremat organiseerimistarvet, võib arvata, et alganud aastal uute liikmete juurdevool kujuneb veelgi suuremaks. Igatahes sel teel — tihedamalt organiseerides — võimaldub paremini lahendada mitmesuguseid vabahari-

dustöö vajadusi ja luua rohkem sisulisi kui ka ainelisi eeldusi paljude tähtsate küsimuste lahendamiseks, mis muidu välistoetuste vähenemisel satuksid raskusisse.

Haridusliidu järjekordne asjade-loterii.

26. jaan. s. a. Kohtu- ja Siseministerium andis E. Haridusliidule loa — korraldada ka käesoleval aastal asjadeloterii 5000 kr. väärtuses. Looside koguarv on 50000 ä 10 snt. Loosimine on avalik ja korraldatakse kindlasti 27. mail 1934. a. Harju Maavalitsuse ruumes S. Roosikrantsi 12. Võitudeks on määratud 500 mitmesugust väärtuslikku kuld-, hõbe- ja teisi asju. Peale üldvõitude on 1000 kr. väärtuses preemiaid piletimüüjaile ja ostjaile, missuguste loosimine toimub neljas osas a) müüjaile 20. veebruaril ja 5. juunil b) ostjaile 5. märtsil ja 10. aprillil s. a., kusjuures loositakse igal korral Kr. 250. väärtuses mitmesuguseid väärtasju.

Toimetus: J. Rummo (peatoimetaja), A. Sibul, A. Särev, E. Vender (vastutav toimetaja). Väljaandja Eesti Haridusliit. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, S. Roosikrantsi 12.

Trükkikoda „Estotrükk“, Tallinn S. Karja 8, 1934. a.

Teadaanne

E. Haridusliidu loteriipiletite müüjaile.

E. Haridusliidu asjadeloterii piletite müüjate vaheline esimene preemiataloosimine toimus E. Haridusliidu büroos 20. veebr. s. a., nagu juba ette teatatud. Loosimise tagajärjed olid järgmised:

Kup.	Võit.	Kup.	Võit.	Kup.	Võit.	Kup.	Võit.	Kup.	Võit.	Kup.	Võit.
9	— 29	12	— 3	16	— 18	747	— 14	751	— 133	752	— 98
22	— 108	23	— 9	28	— 149	767	— 4	795	— 182	801	— 37
33	— 55	52	— 124	56	— 48	821	— 169	826	— 125	829	— 152
60	— 20	65	— 95	74	— 111	852	— 100	859	— 2	867	— 88
75	— 85	76	— 155	77	— 116	904	— 8	1004	— 68	1011	— 156
81	— 77	83	— 46	96	— 75	1023	— 166	1043	— 34	1046	— 83
98	— 165	101	— 96	102	— 145	1052	— 411	1086	— 121	1094	— 150
112	— 147	114	— 139	119	— 153	1102	— 142	1114	— 167	1117	— 53
124	— 103	125	— 129	131	— 131	1144	— 71	1148	— 82	1152	— 26
148	— 19 161	— 12 162	— 170	174	— 163	1160	— 99	1167	— 23	1172	— 58
185	— 177	187	— 140	199	— 128	1174	— 180	1177	— 47	1195	— 44
203	— 91	204	— 157	207	— 104	1203	— 64	1214	— 174	1222	— 158
212	— 72	213	— 73	217	— 41	1244	— 135	1247	— 36	1260	— 67
228	— 39	242	— 13	250	— 137	1261	— 10	1265	— 43	1269	— 45
256	— 70	257	— 154	266	— 21	1270	— 80	1278	— 61	1294	— 179
302	— 127	303	— 30	310	— 132	1309	— 17	1318	— 105	1327	— 173
316	— 97	326	— 164	332	— 57	1330	— 86	1352	— 161	1355	— 159
345	— 93	361	— 171	399	— 130	1366	— 42	1388	— 101	1396	— 60
403	— 148	404	— 1	416	— 115	1397	— 24	1402	— 151	1409	— 126
430	— 134	440	— 31	443	— 54	1418	— 66	1459	— 22	1462	— 183
447	— 33	487	— 168	488	— 51	1465	— 175	1486	— 74	1499	— 28
500	— 160	505	— 84	544	— 79	1508	— 63 1526	— 25 1529	— 52 1532	— 32	
556	— 112	557	— 110	565	— 59	1540	— 106	1550	— 122	1556	— 56
581	— 5	586	— 107	604	— 114	1557	— 49	1561	— 35	1565	— 109
622	— 94	628	— 144	629	— 6	1572	— 184	1573	— 117	1592	— 119
637	— 162	648	— 181	651	— 120	1597	— 92	1601	— 78	1602	— 38
661	— 69	663	— 113	666	— 102	1616	— 138	1617	— 16	1620	— 89
668	— 62	673	— 50	679	— 81	1625	— 87	1641	— 146	1643	— 172
686	— 90	691	— 65	693	— 176	1649	— 76	1652	— 11	1657	— 7
700	— 15	705	— 143	705	— 178	1659	— 40	1662	— 136		
724	— 118	735	— 123	739	— 27						

Järgmine piletite müüjatevaheline preemiataloosimine on **5. juunil s. a.** samuti E. Haridusliidu büroos.

Piletiostjate vahelised preemiataloosimised on **5. märtsil ja 10. aprillil s. a.** Üldloosimine toimub kindlasti **27. mail 1934. a.**

Veelkordselt E. Haridusliidu juhatus kinnitab, et loosimiste tähtpäevi mingil tingimusel edasi ei lükata.

E. Haridusliidu juhatus

Eesti Haridusliidu

Teatritarvete ladu

Tallinn, Suur Roosikrantsi 12

Telef.: juhatus 452-03; büroo ja teatritarvete ladu 452-02

Näidendite laenukogu

Parukate laenukogu

Kostüümide laenukogu

Jumestamise vahendid

Gaasilampe ja laternaid

Dekoratsioonide materjaale

Peopileteid ja kuulutusi

Lendavaposti kaarte

Konfetid ja serpentiini

Kviitungiraamatuid

Liikmekaarte

Kontrolltähti

Uudisteostena

näidendite laenukodus:

„Kasuisa“. — A. Tammann. Ühe armastuse lugu 3 vaatuses.

„Kiki ja Mall“. — B. Kangerman. Näidend 3 vaatuses.

„Kui põhjakaru ärkab“, — E. Post. Komöödia 3 vaatuses.

„Mäeküla piimamees“. — Ed. Vilde iärgi dramatiseerinud A. Särev. Näidend 3 vaatuses.

„Neitsid lampidega“. — Aug. Mälk. Komöödia 4 vaatuses.

„Pilveristi“. — A. Tammann. Komöödia 3 vaatuses.

„Röövitud suudlus“. — V. Vent'i humoristlik moraaliprotsess 3 vaat.

„Suur saak“. — A. Brigaderi komöödia 5 vaatuses.

„Söed“. — A. Tammanni näidend 4 vaat. Eriti sobiv Kaitseliidu pidudeks.

„Vaese mehe ututall“. — Aug. Mälk. Komöödia 4. vaat.

„Vidriku parun“. — A. Särevi dramatiseering A. Tammanni romaani järgi. Rahvatükk 3 vaatuses.

„Õpetatud sulane“. — Rob. Lukss. Komöödia 2 vaatuses.

Deklamatsioonide kogu I. H. Laur ja V. Vent.

Deklamatsioonide kogu II. H. Laur ja V. Vent.

Valik humoreske. — K. Vainomaa.

Lastenäidendeid: „Liisi holukarbi saladus“. — E. Nukk. Lastenäidend 2 vaat. „Uduallik“. — A. Tulik.

Lastenäidend 3 vaat „Ema mälestus“. — A. Rahula. Lastenäidend 2 vaatuses.

„Noored kotkad“. — E. Nukk. Noorsoonäidend 2 vaatuses noorkotkaste elust.

„Tooma poisid“. — J. Jaik. Lastenäidend kolmes vaatuses.

Lähemal ajal ilmub: „Saladuste saar“. — T. Braks. Noorsoonäidend.